БҮГҮ ЧҮРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1926 чылдан үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ч.
ОКТЯБРЬ
5
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 198 (4168)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

СЭКП-ниң Курск обкомунга болгаш облкүүскомга (1 арын).
СЭТА-ның медеглели (1 арын).
ТӨРЭЭН ЧҮРТКА 5 МИЛЛИОН ПУД ТАРАА БЭЭР ДЭЭШ (1 арын).
Ташкентиже үдээшкин (1 арын).
Б. Токарев. — Штаттан дашкылар илеткелчилериң ажылын экижидер (2 арын).
Бүгү тараанны, картофельди, ногаларны бүрүн ажаап алыр (2 арын).
С. Сүрүк-оол. — Монгуш Чамзырай (2—3 арыннар).
Мал ыштагладыышкынынга үлегерлиг белеткенир (3 арын).
К. Салыы. — Дуржулгалыг садыгны Ольга Намзарайева (3 арын).
РЕДАКЦИЯНҢ ЧАГААЛАР (3 арын).
С. Монгуш. — Аазаан сөзүн өөлөөр херек (3 арын).
Кыдат Улус Республиканың турграстунганының тос чыл оюнуң байырлалы (4 арын).
КҮР-нүн чааланың чөөрбиги шылгыны сагындырыы (4 арын).
КНО-нуң Кол Ассамблеязының XIII сессиязы (4 арын).
Прак Республикага аграр реформазының хоойлузу (4 арын).
Гвинея — Африканың хамаарышпас күрүнези (4 арын).
А. Чылбак-оол. — КПНО: «Кайы-даа өжик болза сокта» (4 арын).

СЭКП-ниң Курск обкомунга болгаш облкүүскомга

1958 чылда бир гектардан кукурузаның 300 центнерден эвээш эмес ногаан массазын алыры дээш бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының эгелекчизи болган Курск областың эр, хөрөөжен колхозчулары, совхозтар болгаш СТС-тер ажылчыннары, көдээ ажыл-агыйның гускай эртемниглери боттарының хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүсеткенин, 160 мүң гектар шөлден эки дүжүттү өстүргенин болгаш алганын, гектар бүрүзүнден ортумаа-биле кукурузаның 333 центнер ногаан массазын борбактары-биле кады алганын, ол болза 3,2 миллион тонна кукуруза силозун азы эрткен чылга бодаарга 6 катап хөйнү салыр-арганы бергенин СЭКП Төп Комитеди болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели сеткил ханыышкыны-биле демдеглеп тур. Курск колхозчуларының кыйгырыын өзүгаар дыка хөй областарныц, крайларның болгаш республикаларның көдээ ажыл-агыйының ажылмычилери кукурузаның бедик дүжүттерин алыры дээш социалистиг чарышка кирген болгаш эки түңнелдерни чедип алганнар.

Москва областың колхозтары болгаш совхозтары кукурузаның 26 мүң гектар шөлүнүң гектар бүрүзүнден 301 центнер ногаан массаның дүжүдүн өстүрген. Рязань областың колхозтарында 41 мүң гектар шөлде кукурузаның ногаан массазының дүжүдү бир гектардан борбактары-биле кады 336 центнер болуп турар. Бо чылын Липецк, Тамбов, Тула, Пенза, Омск областарга, Приморье крайга, Чуваш АССР-ге хөй шөлдерден кукурузаның эки дүжүдүн өстүрүп алган.

Улуг шөлдерге кукурузаның дүжүттүүн бедидер талазы-биле баштайгы чедишкиннер болза колхозчуларның, механизаторларның, совхозтар болгаш СТС-тер ажылчыннарының, көдээ ажыл-агыйның механизаторларының чүтүлүг күш-ажылының, кукуруза өстүрериниң хөрөөнге кадрларны өөреткениниң, партия болгаш совет организацияларының улуг организакчы ажылының түңнели болган.

Кукурузаның бедик дүжүттерин өстүрер талазы-биле Курск болгаш өске-даа областарның колхозтарының болгаш совхозтарының дуржулгазы чер болганга нептереттинген турар үжүрлүг. Бүгү шөлдерден кукурузаның бедик дүжүттерин алырының сорулгазын чедишкиниг шиитпирлөөри мал чемнериниң быжыг суурун тургузар, хөй малдыг болур, мал ажылының продуктулуун шыңгыы көдүрер, ажыглалдыг 100 гектар көдээ ажыл-агый черлеринге онаштыр хөй продукция бөөр арганы берип турар. Малдың баш санының өзүлдези хөй органиктиг чемнишчидилгелерни бүдүрер болгаш оон-биле көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидер эргаңы бөөр. Бо бүгү болза бистиң чүртка чоокку үеде чонга аъш-чемниң болгаш үлетпүрге чиг-эттиг элбекшили бар болур төлөзде эьт, сүт, дүк бүдүрерин дүрген көвүдедир арганы берип турар.

Кукуруза өстүрер талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин чедишкиниг күүсеткени-биле СЭКП Төп Комитеди болгаш ССР Эвилелинин Министрлер Чөвүлели Курск областың эр, хөрөөжен колхозчуларынга, совхозтар болгаш СТС-тер ажылчыннарынга, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге, партия, совет, комсомол ажылдакчыларынга болгаш бүгү ажылчы чоннарынга ийик чедирип тур.

Барыын-Казахстан областың көдээ ажыл-агыйының ажылдакчылары болгаш бүгү ажылчы чоннары тараа, эьт, сүт, дүк болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрерин улам ынай көвүдедир дээш моон соңгаар-даа чедишкиниг ажылдаарлар база чонга аъш-чемниң болгаш бистиң чүрттүң чиик үлетпүрүнге чиг-эттиг элбекшилин тургузар дээш бүгү улустуң демиселинге төлептиг салыышкыны кирерлер деп идегелин СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели илередип тур.

СЭКП Төп Комитеди. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму. ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели.

Казахстанның компартиязының Барыын-Казахстан обкомунга болгаш облкүүскомга

Тараа бүдүрерин көвүдедир болгаш күрүнеге 50 миллион пуд тараанны сагыр талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин күүсеткен улуг чедишкин-биле болгаш областы Ленин ордени-биле шаңнаанны-биле СЭКП-ниң Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Казах ССР-ниң Барыын-Казахстан областының өр, хөрөөжен колхозчуларынга, совхозтар болгаш СТС-тер ажылчыннарынга, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге, партия, совет, комсомол ажылдакчыларынга болгаш бүгү ажылчы чоннарынга байыр чедирип тур.

Барыын-Казахстан областың көдээ ажыл-агыйының ажылдакчылары болгаш бүгү ажылчы чоннары тараа, эьт, сүт, дүк болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрерин улам ынай көвүдедир дээш моон соңгаар-даа чедишкиниг ажылдаарлар база чонга аъш-чемниң болгаш бистиң чүрттүң чиик үлетпүрүнге чиг-эттиг элбекшилин тургузар дээш бүгү улустуң демиселинге төлептиг салыышкыны кирерлер деп идегелин СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели илередип тур.

СЭКП Төп Комитеди. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму. ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели.

Барыын-Казахстан областы Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
ЧАРЛЫЫ

Тараа болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле Барыын-Казахстан областың ажылчы чоннарының чедип алган улуг чедишкиннери дээш, 1958 чылда күрүнеге 50 миллион пуд тараа салар талазы-биле социалистиг хүлээлгезин чедишкиниг күүсеткени дээш Барыын-Казахстан областы Ленин ордени-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. ВОРОШИЛОВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль
1958 чылдың октябрь 2.

Темпини улам дүргедедир

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районунуң тараажылары күрүне шыгжавырынга 7100 тонна тараанны кирер деп бедиткен социалистиг хүлээлгезин күүсеткен дээш күженишкиниг ажылдап турар. Сентябрьның 29-ка чедир күрүне склаадтарында 4127 тонна тараа кирген.

Күрүнеге тараа саларының талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин «Октябрьның 30 чылы» колхоз 87 хуу, «Большевик»—79 хуу күүседип, районда мурнакчы черни эзлеп турарлар.

Тараа белеткелиниң күрүне планын күүседирин «Искра» (даргазы эш Доктугу), «Октябрь 40 чылы» (даргазы эш Дигик) дыка хожудып турарлар. «Октябрь 40 чылы» колхозтуң шаңнарынче тараанны сөөрттүрү дыка оожум чоруп турар, ылаңгыя октябрь 29-та тараа кургадыр машиналар ажыл чок хүнээн. Тараанны чидирип ол колхозта бага улуг болуп турар.

СЭТА-ның медеглели

Совет чазактың шиитпирин өзүгаар ядролуг чепсектиң шенелделери Совет Эвилелинде катап эгелээн, оон-биле холбаштыр дараазында медеглелди кылырына СЭТА төлөлеттирген.

Атомнуг болгаш водородтуг чепсекти шуут хоругдаары дээш, аңаа баштайгы базым кылдыр — оон шенелделерин доп-дораан бүгү-ле черлерге соксадыры дээш дайын сөөлүндеги бүгү үениң дургузунда шиитпирлиг болгаш соксаал чок демиселди Совет Эвилелиниң чорудуп келгени билдингир болгай. Бо айтырыгның талазы-биле дугуржулганы чедип алырынче орукка чаа-чаа моондактарны эңдере тургузуп турар АКШ-тың болгаш Великобританияның чазактарының талазындан ойталаашкынның ургуунда Совет Эвилелинин ол демисели чедишкинни ап шыдаваан.

Ядролуг чепсектиң шенелделерин доп-дораан бүгү-ле черлерге соксадырынга практиктиг эгени кылыр күзелди удургулга болдурбушаан база атомнуг хыдыкчы дайынны кыжаныышкынындан кижи төрелгеннин кезээде чайладырының угланыышкынынга баштайгы базымны оон-биле болдурар дээш атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң бүгү хевирлериниң шенелделерин чорударын ССРЭ-ге соксадыр деп шиитпирин Совет Эвилели бо чылдын март 31-де хүлээп алган. Ынныг чепсектиг күрүнелер бир эвес оон шенелделерин үргүлчүлээр болза ССРЭ-ниң айыл чок чоруунуң эрге-ажыктарын барымдаалааш, ядролуг чепсектиң шенелделерин Совет Эвилелинге чорудар дугайында айтырыгга ССРЭ-ниң чазаа хостуг хөделир апаар дээрзин Совет чазак ынчаарда-ла сагындырган.

Үстүнде айытган шиитпирни хүлээп албышаан, ССРЭ-ниң чазаа оон чаагай сеткилдиг үлегерин ядролуг чепсектиг АКШ-тың болгаш Великобританияның чазактары эдерер боор дээрзинге идегээн турган. Шенелделерни Совет Эвилелиниң соксатканын ядролуг чепсектиң шенелделерин хоругдаарынче шагда-ла кыйгырып эгелээн делегейниң хөй-ниитизиниң калбак бөлүктери изиг-биле чүүлдүгзүнүп деткээн.

Ынчалзажок, Совет Эвилелиниң идегелделериниң боттанмаанны хомуанчыг. Ядролуг чепсектиң бүгү шенелделерин бүгү-ле черлерге соксадыр болгаш аңаа хамаарыштыр чогуур дугуржулганы кылыр деп Совет Эвилелиниң ак-сеткилдиг болгаш тодаргай саналын АКШ база Великобритания чүгле ажыглаваан эвес, харын улустарның күзел-соруун тооп көрбейн, шериг талазы-биле эң хөй аргык байдалдарны боттары чедип алырынга шенелделерден Совет Эвилелиниң ындыг ойталаашкынын ажыглаан дугайын сөөлгү үениң фактылары чугаалап турар. Бо чылдың март 31-ден соңгаар, тодаргайларга кажан Совет Эвилели ядролуг шенелделерни соксаткаш, бодунуң үлегерин эдереринче өске чүрттарны кыйгырган үеден бөөр АКШ-тың болгаш Великобританияның чазактары бодунуң частыышкынының талазы-биле бүгү чылдардаазынга деңнээр аргажок атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң хөй шенелделерин чорутканы ол дугайын херечилеп турар. Ол үениң дургузунда чүгле Каттышкан Штаттар безин ядролуг чепсектиң 40 хире чазылдырыышкыннарын кылган.

Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин хоругдаанын үрөөр чорукту хайгаараар контроль-ду тургузуп болурунуң дугайында эксперттериниң Женева чөвүлел хуралының шиитпири ядролуг чепсектиң шенелделерин соксадыр база хамаарышкан дугуржулганы Совет Эвилели-биле чарар кылдыр АКШ-тың болгаш Великобританияның чазактарын сагындырар боор дээрзин Совет Эвилели маңаа турган. Ынчалзажок, Женева чөвүлел хуралының сөөлүнде АКШ болгаш Великобритания атомнуг ооза водородтуг чепсектиң шенелделерин чүгле соксатпаан эвес, харын ындыг шенелделерни үргүлчүлээр дугуймында тускай медеглээннер. Оожум океанга ядролуг чепсектиң хөй шенелделери доозулган сөөлүнде амгы үеде Невада штатта чорудун турары чаа хөй шенелделерни Каттышкан Штаттарның девискээринге кылыр дугайын Каттышкан Штаттар августуң төнчүзүнде чарлаан. Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин соксадырынга боттарының беленинин дугайын аас кырынга медеглевишаан, Каттышкан Штаттарның база Великобританияның чазактары боттарының чорудуп турары дайын кыжаныышкыннарының политиказын боттандырарынга шериг талазы-биле артык күштүг болур чорукту чедип алыр дээш эңдере чепсегленишкиннерни херек кырында күштелдирип турарын оларның ол хөделишкиннери херечилеп турар.

АКШ-тың болгаш Великобританияның ындыг хөделишкиннериниң ургуунда Совет күрүнениң айыл чок чоруунуң эрге-ажыктарынга когарал четкен турарын Совет чазак ол байдалдарны өөренип көрүүшаан канчап-даа болдуруп болбас.

Ядролуг чепсектиң шенелделерин соңгаарладыышкын чокка болгаш бүгү-ле черлерге соксадыр дугайында айтырыгга барыын талакы күрүнелериниң чазактары чаагай сеткилдиг болур боор деп идегевишаан, чаңгыс талалыг чурум өзүгаар бодунга алган хүлээлгезинден Совет Эвилели АКШ-тың болгаш Великобританияның хөделишкиннери хостап турар дээрзин ынчаңгаш Совет чазак бо чылдың август 31-де медеглээн.

Каттышкан Штаттарның болгаш Великобританияның хөделишкиннериниң ургуунда ядролуг чепсектиң шенелделерин катап эгелээр ужурга тавзрышкан Совет Эвилели атомнуг база водородтуг чепсектиң шенелделерин доп-дораан болгаш бүгү черлерге кезээ мөңге үеледе соксадыры дээш бодунуң соксаал чок демиселин моон соңгаар-даа үргүлчүлээр дээрзин медеглээр кылдыр СЭТА төлөлеттирген. Ол алыс сорулганы чедип алыры тайбыны камгалаарының болгаш бүгү ниитиниң айыл чок чоруун хандырарының хөрөөнге эң улуг салыышкын болган турар ийик.

К. Е. Ворошиловтуң Кабулда чеде бергени

КАБУЛ, 1. (СЭТА). Афганистанның хааны Дээрги Мухаммед Захир Шахтың чалзанын өзүгаар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов, ол ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национаддар Совединиң Даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының даргазы Н. А. Мухитдинов болгаш өске-даа совет аалчылар бөгүн ында чеде берген.

Аалчыларны аэродромга Афганистанның хааны Мухаммед Захир Шах, хаанның дуңмалары маршаллар Шах Вали болгаш Шах Махмуд, премьер-министр Мухаммед Дауд, премьер-министриниң бирги орааскызы Али Мухаммед, даштыкы херектер министри Мухаммед Наим, сан министри Абдулла Малекяр—совет аалчыларны хүлээп алырын организаастаар талазы-биле комиссияның даргазы, парламентиниң ийи палаталарының даргалары, афган армияның кол штабының начальниги Сеид Хасан, Кабул можуунуң кол губернатору Мир Абдул Алив, Кабулдуң мэри Мухаммед Асеф Сохейл, орду министерствозунуң протокол эргелелинин начальниги Мухаммед Али, ол ышкаш ССРЭ-ниң Афганистанда элчини М. В. Дегтярь утказан. Утказаннарның аразында кабинеттиң кежигүннери, афган армияның генералдары, парламентиниң, сенаттың улус чөвүлелиниң депутаттары элчин черлериниң болгаш миссияларның баштыңнары база Кабулда совет колониянның кежигүннери бар.

ССРЭ-ниң болгаш Афганистанның күрүне туктары-биле шимээн аэродромга хүндүлел таңнылын тургускан болгаш ССРЭ-ниң болгаш Афганистанның күрүне гимнилерин күүсеткен. Хаан Мухаммед Захир Шах болгаш К. Е. Ворошилов байырлыг чугааларын солушканнар. Аэродромдан машиналар шимчеп чорупкан үеде афган найыслалдың хөй муң чүрттакчылары совет аалчыларга байыр чедирип турган.

ТӨРЭЭН ЧҮРТКА 5 МИЛЛИОН ПУД ТАРААА БЭЭР ДЭЭШ

★ ★ ★

Төрээн чуртка 109.800 пуд тараа берген

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Бистиң норр.). Областың бүгү тараажылдарының болгаш механизаторларының Төрээн чуртка 5 миллион пуд тараа дээш калбарткан социалистиг чарыжынга Барыын-Хемчик районунуң «Барлык» совхозунуң ажылчыннары киришкеш, боттарынга алган хүлээлгезин октябрь 1-де боттандырган.

Совхозтуң директору эш О. Тугер, партия организациязының секретары эш Э. Күжүгет, ховуу бригадазының бригадири эш Х. Онгай-оол ажылчыннар күжүн, техниканы чөп ажыглаарын шын организаастаам, күрүнеге 109.800 пуд тараа садар деп алган хүлээлгезин күүсеткен.

Совхоз келир чылдың үрезинин бүрүн уруп алган. Ниитизи-биле 480 тонна эки шынарлыг үрезин урлунган, оон иштинде кызыл-тас 200 тонна. Сула үрезининге немей 100 тонна суланы арыглап белеткеп турар.

Совхозтуң дүжүт ажаалдазы доостуру билек, совхозтуң комбайнерлери районнуң колхозтарында дүжүт ажаалдазында дузалажып турарлар, а трактористер күскү чед ацдарылгазынче кирипкен. Олар бо күзүн 2 мүң гектар черни ацдарып, келир чылдың дүжүдүнге белеткээр.

Сөзүн ээлеп шыдаарлар

Таңды районнуң ажылчы чоннары 1300 мүң пуд эки шынарлыг тараанны Төрээн чуртка белеткеп бөөрин хүлээнген. Октябрь 1-де чедир олар алган хүлээлгезиниң 70 хуузун күүседипкен. Дүжүт ажаап алышкынын болгаш күрүнеге тараа белеткээрин октябрь онунуң бетинде доозарынга чаңгыс эп-сергилдиг күш-ажыл районнуң бүгү черлеринде калбарган.

«Найырал» колхоз 3400 гектар тараа культураларындан 2340 гектарныын бастырып ажаап алган. Күрүнеге 158 мүң пуд тараа кирер хүлээлге алгаш, октябрь 1-ге чедир 114250 пуд тараанны берген.

Колхозчу тараажылар болгаш механизаторлар Төрээн чуртунуң мурнунга берген сөзүн ээлеп шыдаар. «Найырал» колхозтуң шөлдериниде 290 гектар тавычада, 770 гектар сыпта тараанны октябрь 10-га чедир бүрүн ажаап алырынга база хүлээлгеден арткан 43750 пуд тараанны күрүнеге белеткеп бөөринге колхозчу ажыл-ишчилер бүүтүлдиг.

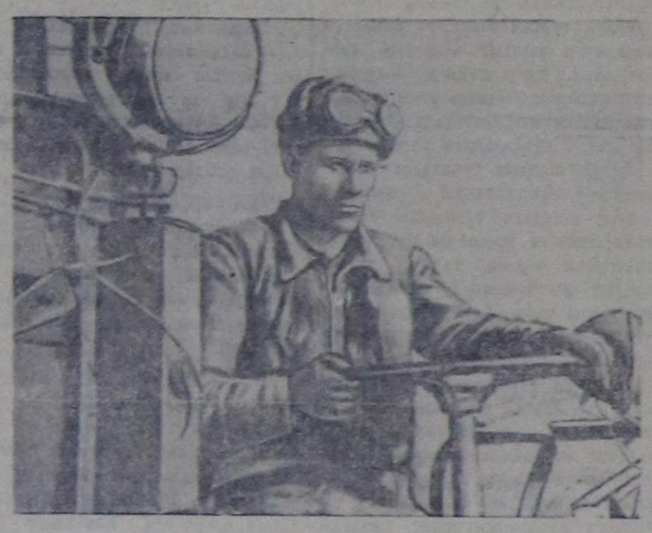

Чурукта: Бай-Хаак МТС-тиң комбайнери Н. В. Баникаров Таңды районнуң Сталин аттыг колхозунуң ховуларынга «С-4» комбайн-биле ажылдавышаан, 200 ажыг гектар тараа культураларын кестирген болгаш 300 ажыг тонна тараанны бастырган.
Фото В. Лутковтуу.

Районга мурнап дооскан

Күш-ажылды шын организастаан, техниканы чөп ажыглаан түңнелинде Бии-Хем районда Ленин аттыг база «Тиилелге» колхозтар тараазының кезилдезин чогуур өйүнде дооскан. Ленин аттыг колхозта Кураган, «Тиилелге» колхозта Осман-оол, Иммамутдинов ышкаш хүнде 40—45 гектарның тараазын кестирип турган ховуу кораблиниң башкарыкчылары, лафеттиг жатканың машинистери хөй илерээн. Тараазының кезилдезин дооскан ол колхозтарга ажылдап турган агрегаттарны районнуң өске колхозтарынче шилчиткен. «Тиилелге» колхозка ажылдап турган механизаторлар «Кызыл тараачыныың», а Ленин аттыг колхозка турганнар «Хадыңныың» тараа шөлдериниде ажылдап эгелей бергеннер.

Моон-биле кады районнуң шөлдериниң ама чедир дөрт мүң хире гектарда тараанның сывында хевээр турбушааны дыка четпес. Чаагай дүжүттү чидирип чокка ажаап алыр, күрүнеге улам-на хөй, эки шынарлыг тараанны белеткээр дээш ажылды мурнакчыларның деннелинге бедидери чугула негеттинип турар.

Дүжүт ажаап алыышкыны саадап турар

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артели бо чылдың дүжүт ажаап алышкынын дендиг оожум темпилиг чорудуп турар.

Ажаап алышкында 6 комбайн, 3 жатка ажылдап турар болза-даа, колхозтуң чазын тараан 1150 гектар тарааларындан чүгле 686 гектар тараа кестинген, оон иштинден 290 гектарның тараазын бастырган.

Ажаап алышкында ажылдап турар комбайннар болгаш жаткалар үргүлчү үрелип, бүдүрүкчү эвес ажылдап турарындан тараа кезилдези онза саадап турар. Ол ышкаш күрүнеге тараа садар ажылче артель чаа-ла эгелеп кирип турар.

Дүжүт ажаап алышкыны бо харе негенчиг байдалда турда колхоз даргазы эш Чавыдак, партия организациязының секретары эш Семис-оол ажаап алышкын ажылын дүргедедир талазы-биле шиитпирлиг хемчет албайн турар.

Азия болгаш Африка чурттарының чогаалчыларының конференциязынга уткуштур

Ташкентиже үдээшкин

Октябрьның 3-те Кызылга ааш хүн турган. Ол дээрге ол хүнде бодуушкунну билир кижи бүрүзүнге өөрүнчүг болган. Чүге дээрге, Азия диптиң чүрөөнде чурттап турар тыва улустуң, оон аныяк чечен чогаалының төлөлекчизи Азия болгаш Африка чурттарының чогаалчыларының конференциязынче аъттаныр чоруурунуң хүнү турган.

Хүндүскүнүң 12 шак үезинде Кызылдың аэропортунга хоорайның чогаадыкчы хөй-ниитизиниң төлөлекчилери — Совет чогаалчылар эвилелиниң Тыва салбырының, эртем-шинчилел институдунуң, область солуннарының редакцияларының, радионуң төлөлекчилери чыглып келген. Олар улустар аразының Улуг хуралынче тыва улустуң төлөлекчизин найыралды-биле үдээр дээш чыылганнар.

Бир шак үжен минута үезинде аэропорттуң радиозу мынча деп чарлаан:

— Абакан болгаш Красноярскиже чоруурлар самолетче кирер-дир.

Азия болгаш Африка чурттарының чогаалчыларының конференциязынче баар төлөө чогаалчы Салчак Тока болгаш ону үдээр дээш келгеннер самолет чанынга чедип келгеннер.

Совет чогаалчылар эвилелиниң Тыва салбырының харыысалгалыг секретары Сагаан-оол Азия болгаш Африка чурттарының чогаалчыларының конференциязының ужурдузазын, аңаа Тываның арат чоннарының, оон аныяк чечен чогаалының төлөлекчизиниң киржип турарының төөгүлүг ужур-дузазын чугаалавышаан, мынча деп медеглээн.

— Бистиң төлөвисти үдеп тура, Тываның ажылчы чоннарының болгаш оон аныяк чечен чогаалының дугайын Азияның болгаш Африканың чогаалчыларынга чугаалап бөөрин күзевишаан, бистиң байырывысты Ташкентиде чыылган өөнүктеривиске дамчыдып бөөрин бистиң төлөвистен дилээлиңер.

Тываның ажылчы чоннарының, оон интеллигенциязының болгаш чечен чогаалының төөгүзүнге улуг болуушкуннуң дугайын эш Тока микрофонга чугаалаан. Оон медеглээни:

— Тываның ажылчы чоннарының, интеллигенциязының болгаш чогаалчыларының мурнундан Азия болгаш Африка диптериниң чогаалчыларының конференциязынга төлөөге баар деп аас-кежиктиг болганымга өөрүшаан, тоҳуйлаткан черимге чедеримни четиклейин тур мен. Тываның ажылчы чоннарының күзел соруу тайбын, тайбың болгаш база катап тайбың. Олар ол күзел соруу-биле Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың тайбың даштыкы политиказын изии-биле деткип, ону ажыл-херек кырынга боттандырарынга кезээде белен. Бистиң ажылчы чоннарывыстың ол күзел соруун ийи улуг диптерниң чогаалчыларынга дамчыдып чедирер мен. Азия болгаш Африка диптериниң чогаалчыларынга силерниң байырыларны дамчыдып, силерниң идегелиннери, чагыларны күүседир дээш бар-ла шаам-биле ораладжырымны силерге бүүрүдип тур мен. Байырлыг, эштер!

Бистиң төлөвис үдеп келгеннер-биле хол тутчуп байырлашкаш, самолеттуң чадазынче базып үнүпкен. Самолеттуң моторлары ажылдап эгелээн. Эш Тока самолеттуң иштинче кирер эжиктиң аксынга турун алгаш, үдээннерге холун чайган, байырлажып турда:

— Орук суур менли чаагай, байырлыг!—деп, үдээннер холун чайып, чер бөмбүрзээнин ийи улуг диптериниң чогаалчыларының улуг хуралынга баар тыва улустуң төлөзинге байыр чедирип турган.

Самолет черниң кырындан көлүрүлгеш, Кызылдың кыры-биле Красноярскиже углаан ужуп чорупкан.

— Чорук чогузун, орук суур эки чорунар, бистиң байырывысты чедиринер!—дээн сеткил-сагыш-биле үдээннер самолеттуң соонче холун чайып, Салчак Токаны байырлалды-биле үдээн.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Партияның Чаа-Хөл райкомунуң пленуму

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). СЭКП Чаа-Хөл райкомунуң пленуму болган. Пленумга СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң түңнеллеринин болгаш районнуң партия организацияларының сорулгаларының дугайында райком секретары эш Бегзи илеткел кылган.

Районнуң ажыл-ишчилери бо чылын тараа культураларының бедик дүжүдүн өстүрүп алганын, ам дүжүт ажаан алышкынын болгаш күрүнеге тараа садарын чедиишкиннинг доозар дээш улуг күженишкиннерлиг ажылдан турарын эш Бегзи илеткелинге чугаалаан. Ол ышкаш СЭКП-ниң XXI съездизинге төлептиг ужуражыры-биле Төрээн чуртка 5 миллион цудтан эвээш эвес тараану бөөр дугайында Тыванын ажылчы чоннарының хүлээлгезин болгаш Таңды, Каа-Хем районнарның ажыл-ишчилериниң областың көдээ ажыл-агыйының бүгү ажылдакчыларынга кыйгырын Чаа-хөлчүлер изин-биле деткип, күрүнеге хөй тараану бөөр дээш сорук киришкиннинг ажылдап турарын илеткелчи болгаш санал бергеннер база чугаалаан.

Ындыг болза-даа районда дүжүт ажаап алышкыны озалдап, ам-даа 2000 чыгыы гектар тараалар сыпта хевээр, үрезин уруушкуну, күскү чер аңдарышкыны, кышка белеткел, хой малды тарып боозадыр ажыл багай чоруп турар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 41 чыл оюнга база СЭКП-ниң XXI съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражыры-биле дүжүт ажаап алышкынын дүрген доозар болгаш күрүнеге пландан ажыр тараа садар хүлээлгени чоокку хүннерде күүседир, мал кыштагладышкынынга белеткелди дүргедедир, күскү чер аңдарышкынын, хой малдың тарып боозадышкынының организастыг чорудар болгаш эрт, сүт, дүк белеткелдериниң планын чоокку үеде күүседир дугайында пленум тодаргай шиитпирни үндүрген.

Штаттан дашкаар илеткелчилерниң ажылын экижидер

Партия райкомнарының чанында тургускан штаттан дашкаар илеткелчилериң бөлүү ажылчы чоннарың ортузунга пропаганда ажылын чорударының талазы-биле улуг рольдуг.

СЭКП Эрзин райкомунуң илеткелчилер бөлүү 15 кижиден тургустунган. Оларның аразында 8 кижи дооспаан дээди, а оон артканнары ортумак эртемниг. Илеткелчилер бөлүүнүң составын райком бюрозунга 1957 чылда бадылаан соонда амдыгаа чедир чаа кижилер-биле немеп калбартпаан. Илеткелчилериң составында башкылар, эмчилер, зоотехниктер, агрономнар чок.

Партия райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи эш Чамзырайның чугаазы-биле алырга илеткелчилер бөлүүнүң кежигүннери улуг байырлар, ылаңгыя май бирле, октябрь байырлалы, В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнү дээн чижектиг хүннерни холбаштыр илеткелдер, беседалар кылып турар.

Илеткелчилер айда, кварталда, чылда чеже лекциялар, илеткелдер кымын турарыл, оларның аразында кымнар хөй лекция номчуп турарыл дээр дугайында үчүтү райкомнуң пропаганда болгаш агитация килдизи кылбайн турар. Илеткелчилер бөлүүнүң чамдык кежигүннери чон мурнунга лекциялар кылбайн турарлар. Чижээ райпо даргазы эш Ширин, районнуң сац килдизиниң эргелекчизи эш Байыр, культура килдизиниң эргелекчизи эш Дүмбүү лекция номчувайн турар.

Лекция пропагандазында база бир четпес үүл болза, лекцияларның болгаш илеткелдериң темазы дыка кызыы болуп турарында. Ылаңгыя мал болгаш чер ажылының, көдээ ажыл-агый артелиниң Уставының, күш-ажылдың сагылга чурумунуң дугайында лекциялар чок.

СЭКП райкомунуң, оон пропаганда болгаш агитация килдизиниң талазындан илеткелдериң, лекцияларның шынарын контрольдавайн турар. Номчуттунуп турар лекцияларның идей-теоретиктиг шынарының дугайында, четпестерниң болгаш ышкындырыгларның дугайында дыңнакчыларның санал-оналы райкомда киирбейн турар.

Райкомнуң илеткелчилер бөлүү план чок ажылдап турар. Пропаганда болгаш агитация килдизи штаттан дашкаар илеткелчилер бөлүүнүң ажылының планын ай санында кылыр болгаш оон күүселдезин чедип алыры чугула.

Партия райкому, оон пропаганда болгаш агитация килдизи штаттан дашкаар илеткелчилериң бөлүүнүң ажылынче хандыр кирип, удуртуп турган болза, ол бөлүктүң ажылынга мындыг четпестер турбас ийик. Илеткелчилер бөлүүнүң ажылының дугайында отчетту партия райкомунуң бюрозунга чаңгыс-даа катап чугаалажын көрбөөн.

Кандыг-кандыг темаларга илеткелдерни, лекцияларны ажылчы чоннар сонуургап турарыл, марксисчи-ленинчи теорияны бот өөредилге-биле өөренип турар эштер кандыг эртемниң дугайында лекцияларны дыңнаар күзелдигил деп чүвени ай планын чогаадырда барымдаалап көөрү чугула.

Штаттан дашкаар илеткелчилериң ажылында четпестерни чайладыры, партия райкомунуң талазындан оларның ажылын контрольдап боттуг дузаны көргүзер чорук районнуң ажылчы чоннарының ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдиреринге идиг бөөр.

Б. ТОКАРЕВ,
СЭКП обкомунуң инструктору.

Бүгү тарааны, картофельди, ногааларны бүрүн ажаап алыр

★ ★ ★

Эреңгей удуртулганың түңнели

Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» колхозу сентябрь 20-ге чедир 700 ажыг тонна тарааны күрүнеге дужаагаш, ам оон кырынга 2000 ажыг тоннаны дужаар хүлээлге алгаш, бо хүннерде ону күүседириниң демиселин чорудуп турар.

Бедик дүжүттү өстүрүп алгаш, күрүне мурнунга хүлээлгени мынчаар күүседип турар болза-даа, колхозтуң удуртулгазында ажылды планныг чорутпас, эреңгейлээр практиканың бары ажылга организастыг, сагылга-чурумнуг чоруктуг хандырбайн турар. Колхоз даргазы эш Прокудин болза, ажыл-агыйны план чокка, чүгле каракка өстүп келгени-биле чорудар, ажылды күүседир кижилерден негелде салбас болгаш ажыл үезинде арагалаар ийи чаңгыс кижилер-биле кандыг-даа демисел чорутпайн турар.

Мындыг чоруктуң үржүү дүжүт ажаап алышкынының болгаш күрүнеге тараа белеткелиниң үезинде ажылга улуг шаптыкты чедирип турар. Колхозтуң 10 автомашиналарының чүгле үжү ажаап алышкын үезинде доктаамал ажылдап турар, а өскелери аар-саар сеңтелгелерге турган. Ынчангаш колхозтуң бодунуң 7 автомашиналары тараа сөөртүлгезинге ёзулуг ажылдавайн турда, колхозка өске черлерден 28 автомашиналар кээп ажылдап турар.

Колхозта бар автодеңзилерни белеткеп албазын. Оон уламындан тарааны деңзилевейн, чижек-биле хүлээп алыр болгаш тараа хүлээп алыр черже чорударда база деңзилевейн турар. Бо чорук тарааның шын үчедун кылырынга бергедээшкинни таварыштырып турар болгаш Кызыл хоорайже деңзилевээн тараа чүдүрген машиналарга хүн бүрүде 15—20 хире колхозчуларны тарааны ээледип чорудуп турар. Бо болза колхозчуларның күүн дыка чардыктырып турар.

Колхозтуң тараа кургадыкчылары, оларны хөледирип турар электростанциязы орта ажылдавайн турар. Чамдыкта электростанциязының азы кургадыкчыларның одаар хөмүр дажы, кандыг-бир чаар үзү төне берген азы ээлчегге ажылдаар кижилер чок болу бөөр таварылгалар бар. Ажылга мындыг чедимче чок чүүлдер таваржы бөөрин эш Прокудинге чамдык колхозчулар баш удур сагындырып турда-ла ону дыңнааны-даа, дыңнавааны-даа билдинмейн баар. Өл-шыгының хуузу улуг, довуракты тарааны күрүнеге дужаары-биле чорудуп турганы колхозка биче эвес каража болган. Чижээ, колхозтуң баштайгы хүннерде чоруткан 200 тонна тараазын кургатканы, арыглааны дээш Кызылдың тараа хүлээп алыр төп базазы 34 тонна тарааны азы 12 мун рубльди колхозтан тыртып алган болгай.

Колхозтуң төп шаңында тараалардың хорамчазы база эвээш эвес. Ында хаваннар, дагаалар, кастар бо-ла эңдерли берген тургулаар. Чадагай черде тараалар улам шыгып бакыраа чыдар.

Хайырлыг болгаш Кара-Суг бригадазында ажылдап турар кижилериниң аъш-чем хандырылгазы четпес. Хлеб болгаш ижер суг болган чокла үзүктели бөөр. Бензин төнгениниң уламындан тараа сөөрттүр машиналар чамдыкта аная туруп бөөр, тарааны дужүрери, чүдүрери хожудаар таварылгалар хөй. Бо бүгүнү болдурбас дугайында айтырыгны колхоз баштаар черинге ында ажылдап турар кижилер тургузуп турар. Ынчалза-даа чогуур хемчеглер алдынмайн турар.

Колхозчуларның күш-хүннериниң учедун барымдаалавайн, тарааны ниити даңзы ёзугаар 50—100 килограммнан үлеп бөөри эрги хевээр үргүлчүлеп турар.

Ажылга харыысалга чок чоруктуң уламындан колхозтуң Калбак-Дагда, Хадың-Бажында, Бүрен-Хем унунда кажаалаттынмаан сараат сигеннерин мал чип турар. Суурда төп сүт-бараан фермазының чанында кукуруза силозун суурнуң хаваннары казып чип турар. Суурда тургускан сарааттың кажаазының аскын безин дуглаваан. Ол сигенни суурнуң малы чип турда-ла колхозтуң удуртукчулары ону көрүп эртирип турарлар.

Колхозтуң ажыл-агыйының өскедаа адырларында четпестер хөй. Бо бүгү четпестер болза ажылды баш удур планныы-биле чорутпас, чүгле хүүн эрттирип, эреңгейлээр удуртулганың түңнели болур.

Ажылды планныг чорудар, күүсеткен ажылдың түңнелин хынап көөр, колхозчу массаның санал-оналынга даянар болгаш ажылга оперативтиг болур дугайында «Бурунгаар» колхозтуң баштаар чери, оон даргазы эш Прокудин ажылының стилин өскертсе чогуур.

С. ДОНГАК.

Чурукта: Сельхозтранстың автобазазының чолаачызы А. Т. Лантев «ЗИЛ-585» деп автомашина-биле 20 километр черге хүнүн-не 40—45 тонна тарааны сөөртүп турар.

Фото В. Лутковтуу.

(1958 чылдың октябрь 1-ге чедир хуу-биле)

Районнар	Кескен тараа	Каскан картофель	Ажааган ногаа	Бастырган тараа	Аңдарган чер
Бии-Хем	91,8	84,1	83,9	86,0	21,7
Тес-Хем	89,3	86,4	100,0	89,3	29,8
Каа-Хем	87,0	79,4	66,1	87,0	50,0
Тожу	81,8	72,7	25,0	81,8	—
Сүт-Хөл	78,5	82,5	57,1	64,5	54,1
Улуг-Хем	77,8	70,9	61,5	64,4	32,3
Бай-Тайга	76,5	67,7	—	46,2	69,1
Чаа-Хөл	74,8	25,2	44,1	60,8	87,3
Өвүр	71,0	93,7	100,0	44,3	—
Таңды	70,5	75,0	86,5	61,2	56,0
Барыын-Хемчик	69,1	98,4	—	44,9	29,6
Чөөн-Хемчик	68,0	59,5	25,6	51,5	58,6
Эрзин	41,6	97,6	—	41,6	—
СОВХОЗТАР:					
«Межегей»	136,0	25,5	37,0	136,0	18,9
«УТКА 25 чылы»	102,6	91,3	31,2	66,0	3,6
«Өөк»	101,0	100,0	—	84,5	31,6
«Барлык»	100,0	77,8	—	100,0	17,2
«Элегес»	94,8	89,4	62,5	54,3	57,4

Комбайнер колхозтан үүге чорутканыл

Барыын-Хемчик районнуң колхозтары дүжүт ажаап алышкынынга улуг бергедээшкиннерге таваржып турар.

«Большевик», «Комсомол 30 чылы» колхозтарның тавычалай кескен болгаш сыпта тараалларының кырында хар чаан турар ашарган. Мындыг бергедээшкиннер моон соңгаар өске колхозтарга база таваржыры чайлаш чок.

СЭКП райкому, райкүүсконг болгаш МТС бо бергелерни өөренип көргеш, «Барлык» совхозтуң дүжүт ажаап алышкынны доосту бергенин барымдаалаш, оон чамдык комбайннарын бергеден турар колхозтарже чоруткан.

«Кызыл тук» колхоз совхозтуң чорудуп берген комбайнын чөп ажыглавайн турар. Комбайнер эш Ашак-оол ажылдап турган комбайнын өөн каашкаш, совхозтуң директору эш Түгерге бодунуң хомудалын илереткен. Комбайнер колхозка барык үш хүн дургузунда ажылдааш, үүгле 6 бункер тараа ажаган.

Мындыг ажыл колхозка-даа, комбайнерге-даа ажык чок. Колхозтуң тараазы ам үгдереп, чидиригге таваржып турар. Ам-даа 400 ажыг га тараа сыпта хевээр.

Байдал мындыг турда, колхозтуң баштаар чери, хову бригадазы комбайннарның бүүрүкчүлүг ажылдаарын, хандырбайн, совхозтуң директору колхозче багай үрелик комбайнын чоруткан деп турары шын эвес.

Комбайнериниң үш хүн иштинде берге байдалга ажылдааны колхозтуң хову турлааның чанында кызыл-тасты кестирип турда, комбайнны тургуспайн ажылдадыптар аргажок болганында. Улуг буга-сумуннарын дескилевээн. «С-6» комбайн-биле ол бугаларны кежер болза дораан үрелиишкинге ол таваржыры чайлаш чок турган. Колхозтуң оңгарлар, сумуннар дескилээрибиле чоруткан 5—6 кижилери үүгле ийи-чаңгыс кежер черлерни дескилеп каашкаш чоргулай бөөрге, комбайнерге хомуданчыг болган.

Адак сөөлүнде комбайнер ханы кастынган буганы комбайнны үревейн кежип өртериниң аргазын хереглээш, таварышкан буганы трактурист-биле сүмелешкеш кежипкен. Казыг чок, дескилеттинмээн буганы кешкениниң сөөлүнде комбайнның бис шимчедикчизи буступ чаштай берген. Мындыг таварылгалар үүгле эш Ашак-оолдуң комбайнынга таваржып турар эвес, харын өске-даа комбайннарга база таваржын, үрелиишкин үргүлчү болуп келген.

Комбайннар үрелиишкинге таваржып турда, бригадир эш Номчут хову бригадазында ажылдап турар кижилерни буга-сумуннарны дескилээринче чөп организаставайн турары шын эвес. Колхоз баштаар чери, партия организациязы комбайннарның доктаамал ажылдаарычта таарымчалыг байдалды тургуспаанны кончуг четпес. Мындыг четпестерни доп-дораан чайладыр херек.

С. КОМБУЙ-ООЛ,
«Шынның» корреспондентизи.

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА БОЛГАШ СОВХОЗТАРЫНДА ҮРЕЗИН УРУУШКУНУНУҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ

(1958 чылдың октябрь 1-ге чедир хуу-биле)

Районнар	Урган үрезин	Ооң иштинде кызыл-тас	Картофель
Бии-Хем	110,5	87,6	60,1
Тес-Хем	85,8	70,3	32,3
Каа-Хем	68,7	42,1	64,2
Чөөн-Хемчик	41,6	60,0	24,0
Сүт-Хөл	36,5	29,5	—
Улуг-Хем	34,6	35,4	38,8
Таңды	33,1	45,3	20,3
Чаа-Хөл	25,4	13,3	—
Эрзин	24,1	—	—
Барыын-Хемчик	15,1	2,0	32,3
Совхозтар:			
«УТКА 25 чылы»	63,0	—	—
«Межегей»	41,2	157,8	—
«Өөк»	13,8	32,2	55,0
«Элегес»	13,3	35,0	133,3
«Барлык»	11,5	20,8	—

МАЛ ЧЕМНЕРИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИНИҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ

(1958 чылдың октябрь 1-ге чедир хуу-биле)

Районнар	Белеткээн сиген	Салган силос
Эрзин	122,9	106,8
Чөөн-Хемчик	114,1	127,8
Улуг-Хем	112,4	105,2
Өвүр	110,5	112,7
Барыын-Хемчик	109,6	126,4
Тес-Хем	109,3	111,6
Тожу	106,9	101,3
Бии-Хем	105,7	104,7
Каа-Хем	105,1	109,3
Бай-Тайга	103,1	121,6
Сүт-Хөл	102,5	100,6
Чаа-Хөл	98,1	103,2
Таңды	88,3	212,7
Совхозтар:		
«Барлык»	103,4	101,6
«Өөк»	77,0	103,1
«Межегей»	68,0	186,2
«Элегес»	56,1	119,8
«УТКА 25 чылы»	50,8	80,4

ОЧЕРК

МОНГУШ ЧАМЗЫРАЙ

Долгандыр кайы-даа талазынче көөрге, янзы-бүрү хемчээлдерлиг, ырак-чоок, адыр-ыдыр даглар хереп алган тургулаар база олардан адырланып баткан, тайганың янзы-бүрү ыыштары кара-көк апартылаан көстүп турар, саргыяк ышкаш каът-каът өзеннер батса-батса чоорту кызааланып аксы талазында белдирлежи бергилээн. Ол белдирлеште, чиндигир көк шыкта, чиңге кара хемчигештиг ол-бо чарыында, селбегер ногаан ыыштарның аразында, Тарлаг сууру чаптыы берген.

Адаартан өскээн орук бисти суурнуң көл кудумчузунга киире берген. Ол-даа амыр эвес узун кудумчу болду. Оон ынды бетинде, соңгазын будугулап каан, шевергини кончуг кылып каан чаңгыс аай херимнерлиг бажыңнар ынаар-ла шейлүп өскей берген, сактырга олар харындаа тайганың сыскыын өрү өскээш, оон артында барып төне берген ышкаш. Ынчалза-даа даг ужунга четкелек чорувуста, кудумчунуң бажы көстү берген. Оон барык-ла тайгада үзе берген ужунда улуг-ла доора бажың тур.

— Дүү турган бажың колхозтуң электри станциязы-дыр—деп, оон мурнунда маңаа чаңгыс эвес удаа чоруп каапкан чолаачы биске тайылбырлады.

— А контора кайдал?—деп, бистің бирөзвис айтырган.

— Харын болазга-ла турган ышкаш ийик—дээш, чолаачы машинаның соңгаларын өттүр ыңайбээр көргүлээш, машиназын доктаадыпты.—Айтырбас болза хоржоктур.

Кудумчунуң бир кыйыы-биле биске уткуштур кылаштан олурган бичии ооолдан ол айтырды:

— Колхозтуң конторазы кайдал, дуңмаа?

— Дуу ыныар... чаа кудумчуда—дээш, ийи буттан херээн-даа чүве дег, өрү хөндүрүлгеш, оң холун сунуп айытты. «Чаа кудумчуда».—магалыг-ла сөстер-дир, кулакка арта талаанчыг дыңналды.

«Чаа кудумчуга» чеде бээривиске, шынап-ла чаа кудумчу болду: бажыңнары доозa-ла чаа, бир аай, демги бистің эртип келгенивис кудумчуда бажыңнардан чараш көстүр, чадаарда оладын машиналарның шоолуг маңнаппааны безин илдеп, машина оруу ам-даа эки, үнмээн.

— Аа, дыка-ла дүрген түргустунган кудумчу-дур аа бо! Эвир чылын чок турган чүве—деп, чолаачы чугаазын бадыткаар дээн чүве-дег бажын чайган, магаддады.

Кым кыла каапкан ону? Колхозчулар, быжаңчылар бүдүрүпкен...

Конторага базарывыска кым-даа чок, эжим шоочалыг тур. Оон ынды-ызы кымны-даа кайгатпаан, бо хире улуг кампания үезинде, дүжүт ажаап алышкыны дээш демисел чоруп турда, аңаа кым олурар деп. Ону бис чер-ле билип-даа, ол дугайын орукка чугаалажын-даа чоруп олурган бис.

Шынында ынчаш мен бот дугайты ол суурга аная-ла амы-хууда чеде берген кижи мен, а өске өөрүм чугула херектиг чораан. Мен суурга дүшкеш бир кудумчулап чоруп ор мен. Хеп-хенертен кудуушкун кудуп келген, сугуру-даа кончуг, шынап-ла хумундан саарып турган-на чүве. Баш сугар чер тыппайн барган мен. Эдик-хевим дораа-ла көк сут ашарган. Чаглактаныптар чер дилегзинчип көрүп турарымга ханазында узун, чиңге, улуг-биче манзылар, калбак ыыштар чөлеп каан бажың тур. Оон эжиин шала чирте ажыдып каан болду. Ону бакылай бээримге, ында соңга базарында, бир кижи хая көрүп алган тур.

— Болур ирги бе?—деңкеш, оон харыызын-даа манавайн, дүрген-не кире халый бердим.

Додугун карара берген, эңмексимээр арынныг: дүмчүү шала кырлагар; тарамык, сарымык салдыг; хөрөөниң делгеми кончуг, күдер боттуг ашак апарган кижи менче көрүп келди.

— Чаа-а—деп, ол кижи хөөнүг, хөөн-чок-даа чүве дег, шее аарак харыылааш, чүү кижил бо дээн ышкаш, мени топтап көрүп тур.

— Чүү кончуг чаашкыныл, акыжым, ала хөңүнде-ле куда бөөр—деп, девидээн уум-биле мендимни безин уттупкан болдум.

— Тайга эдээ чер ындыг боор ийин, дуңмам—дээш, ашак менче-даа сагыш салбайн, холунда тудуп турганы эдээн узун, хоюду чазаа каан калбак ыышты хынамчалыг, боо хараалы хынаан-даа чүве дег, бир караан базып алган шыгаан тур.

Колхозтуң чазанылга черинче кире берип-тир мен. Ол ашактың чазаныр калбак ыяжының кырында, оон дужунда хаада бызаңчы кижиниң бүгү-ле херекселдери бүрүн бар болду, оларның аразында мээң көрбөөним-даа чүвелер бар. А шала кырында бызаңчының бүдүрүп каапы чүве-ле хөй: шилдеп каан соңга көзенектери, кастактар, эргиннер, сандайлар.

Оон-биле хөөрежип, оортан чугаа үндүрүксээримге-даа, ындыгла кончуг хөөнүп бербес, менче-даа көрбес, кижиден чүве-даа айтырбас, ынай көрүп алган, ында-ла ыыгаатынган, хемчээттинген, шыйдынган турар болду. Баштай оон өөзунга арай таарымнайн, иштимде эгчоксунуп, чүве ыыттавас чаңныг кижи-дир деп бодап турган мен.

Ынчалза-даа оон чугаазы чоорту төктүп келген.

— Силерниң адыңар кайызы ирги?

— Монгуш Чамзырай. А силерниң?—деп, удур айтыра-дыр. Мен бодумнуң адымны адап бердим.

— Бо чүү деп чоор, акым?—деп, суугу кырында салгылап каан, кажыктар ышкаш, кыдыгларын ховулдап каан борбак ыыштарже имнээш, айтырдым.

— Кайы?... Ол... адын билбес мен ийин. Ол чыткан кажык дег чүвелер, дөө чыткан серенги ыяжы дег борбак чүвелер, бо тургулаан салаа дег чиңге ыыштар—дооза-ла комбайн херекселдери-дир. Чаа, бо колхоз бо чылын комбайн, трактөр дээш хөй-ле машина-техниканы садын алган. Оларның бир чери үрелген болза-ла менээ эккээр, мен кылып-ла турар мен, чогум аттарындаа билбес, доозазы-ла аттыг боор чүве чорду. Моон-на харын адын билип алдым, шатун дээр чүве-дир бо дээш, чирим ышкаш чиңгежек чуга чартыже айытты.

— Бо калбак ыыш-биле чүнү канчаар чүвел?

— Машына кузову-дур ийин.

— Кажандан бөөр бызаңнап тур силер ,бо колхозка?

— Колхоз тургустунгандан бөөрле. Кыжын-даа, чайын-даа ажылым-на бо.

—Узаныш билир силер бе?

— Билир мен. Колхозтуң машиналарын база-ла менээ сеңтелип, дунмадыр улус-тур бо... Эзер, чүтен, оттук-бижек, боо дээш, демир аймаандан кижи кылыптар чүвени-ле кылыптар мен ийин. Ам ындыг чүвелер кылыр чай чок. ону кыл-даа дээр кижи чок боор чүве-дир... Черле ынчаш ада-төөгүүстен узаныр-даа, чазаныр-даа уктуг ус улус бис.

— Күш-хүнү кайы хире болурдур?

— Харын ажылдаанындан-на хамааржыр-дыр, оглукум. Эрткен чылын чеди чүүкé чаңгыс четпес күш-хүнүүт болган мен. Колхозтуң тараазы эвир чылын шоолуг эвес болган, чүгле 2 тонна тараа берген, 5000 хире рубль алган мен.

— Бо чылын кайы хире боолтур? Чижээ, эрткен айда?

—Эрткен август айда 105 күш-хүн ажылдадым. Дүүн тудуг бригадири келгеш, сенде аванс кылдыр үш тонна 200 кг тараа бижип каан чыдыр, ап ал деп чорду. Чаа мен ону соонда алгай мен аан деп каан мен. Ынча хөй чүвени каяа сыңырар ону кижи.

— Бо черде чаасканаан ажылдап турар силер бе?

— Ийе, барык-ла чаасканаан мен. Колхоз баштаар чери бир аныяк оол кожун берген чүве, ону өөрет деп каан. Кандыг-аай чүвел, келбеддаа кижи-дир, хөңнү чогу ындыг ыйнаан—деп, ашак хараазынган хевирлиг чугаалады.

— «Тура чокта күш чок, дус чокта амдан чок» деп чүве ол ыйнаан—дидим.

— А-а, ол-даа чөп. Тура чокта чүү-даа бүтпес чүве болдур-ийин бо. Ажылга черле ынакшыл херек—деп, мени кырган деткиди...

Ашак эвес болза, мен аңаа амдаа турар ийик мен. Оомну бир көөрүмге, чугаа кадында кылып турган ажылын соксаткаш, карарын көстүр джурказын, бажынга калбарты эптежин калган бергүн кеттине берген тур.

— Чаыс эрте берди ышкаш. Чемнени тыртын алыр-дыр—деп, боду хуузунда чугаалаттынгаш, джурказының өөгүн өөктенип тура, менден айтыра-дыр:—Адырам оглукум, мен чүвениң ужурун билбейн тур мен. Силер меңээ херектиг келдиңер бе азы өске чоруктуг чор силер бе?

— Чок-чок, акым. Мен боже аная-ла чаглак дилеп кирип келдим—дээш, бодумнуң чүте мында келгенимни чугаалааш, бо суурда чурттап турар дуңмам ооолдуң адын адааш, оон бажыңын сураглап чордум дидим.

—Ийе ол ооолдуң бажыңы дүгде чүве ийин, силерге орук ара айтып берейн... Боттары ам чок чадавас боор, чоп бо чоокта көзүлбеди олар—деп арай бүзүрел чок чугаалады.

Демги-ле узун кудумчуга үнүп келдивис. Хаттың аайы-биле быжаңчының хөлбегер, хөөрүк кежи дег салаалаңчак шокарлыг чүвүү хөлбеңейнин, аар, улуг сапыктары чылчырыкка кайтытын каан чораан. Ашактың кылажынын дүргени-даа, базымының херизи-даа кончуг болду. Мен оон соонда шошкуур чыгыы кылаштап чораан мен.

— Бо бажыңнарда силериниң түдушаан бажыңнар чок боор аа?

— А, барык-ла чок. Безин чадаарда ,соңгазы, хаалгазы... Черле ынчаш тударын-даа тудуп-ла келген мен.

— Демги кижиниңнин бажыңы оо-ла болгай, оглум—дээш, дужунда бажынче айытты. Оон болу мени мурнап-ла көрүп каапкан:—Шоочалыг тур ийин мооңар—дээш тура дүшкеш, бирде менче, бирде шоочаже көрүп тур. Мен база доктаай бергеш:

— Хай-дыр аа. Ам канчаар чоор—деп, бот дугайты чугаалаандым. Ашак ынай дап берип бар чыда, ара соксаан, кожаазында бажынның огородунда турган кырган кадайдан айтырды:

Ол кадай билбес, шагда-ла чок. Олар-даа шанда боор дээр янзылыг чүве чугаалады.

— Бистің бажыңывыстан шайдап алыңар—деп ашак чалай-дыр. Мен ону улуг дуралыым-биле хүлээп алгаш, эдерип базыптым.

Даштындан көөрге, ындыг кончуг улгатпас-даа болза, бодунуң шаа-биле аянныг, шевергини кончуг бажыңга чеде бердивис. Оон чанында огород кажаазы база инек, хаван, дагаа кажаалары көстүп турулады.

Ашактың бажыңы база шоочалыг болган. Ынчалза-даа дүлгүүр бодунда чораан, ажыдыпты. Оон иштинин арыг-силиин магаддым. Шалазын дескилеп каанны кышкы кылама дош-ла, ону сарыг дозу-биле кылайты дозулап каан, хөөремчи кижи болза, аңаа кижи көрүнчүктелип турар деп болур. Ийи өрээлдің ортузунда орус печка тургузуп каан. Ындыкы өрээлде демир орунну бүрүн херексели-биле аянныг кылдыр эдип каан, оларның артында чаражы кончуг шокарлыг пестер аскылап каан. Соңга караанда чечектерлиг тюльдуг, дээвирде—сайгылгааннар халайгылап тур, а дерүнде хаада—радио, оон базында—клеенка-биле шыпкан стол. Булунда стол кырында херексел-ле хөй: ырлаар харжак, даараныр машина...

Мал кыштагладыышкынынга үлегерлиг белеткенир

Мал чемнерининг белеткелинде дээре көргүзүглер дээш

Мал чемнерин белеткээр талазыбиле дээре көргүзүглер дээш районнар болгаш колхозтар аразында социалистиг чарыштың бо чылдың октябрь 1-те чедир чоруп турарын чугаалажып көргеш, СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш область Советиниң күүскому Чөөн-Хемчик, Өвүр, Эрзин районнарның колхозтары мал чемнери белеткээриниң талазы-биле дээре түңнелдерни чедип алганын демдеглээн. Чөөн-Хемчик районнуң колхозтары сиген белеткээриниң планын 114,1 хуу, силосту 127,8 хуу, Өвүрнүң сигенни—110,5 хуу, силосту—112,7 хуу; Эрзинниң сигенни—122,9 хуу, силосту—106,9 хуу күүсеткен.

Мал чемнерин белеткээриниң талазы-биле колхозтарның иштинден Каа-Хем районнуң Ленин аттыг колхозу мурнукузу хевээр бирги черни ээлеп турар. Ында сиген белеткээриниң планы 154,5 хуу, силос салырын 109,5 хуу күүсеткен болгаш ооң-биле колхоз ниитиниң мал ажылынга бүдүн-чартык чылга четчир мал чемнериниң курлавырын белеткен алган. Ол ышкаш Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын», Каа-Хем районнуң «Тиилелге» болгаш өске-даа колхозтар база эки көргүзүглерлиг болуп турар.

Мал чемнериниң белеткелиниң талазы-биле дээре көргүзүглер дээш СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң шилчиир Кызыл туктарын районнар талазы-биле—Чөөн-Хемчик районга (СЭКП райкомунуң секретары эш Дилгижек; райкүүском даргазы эш Красный); колхозар талазы-биле—Каа-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунга (даргазы эш Серёдкин, партия организациязының секретары эш Паздерин) хевээр артырарын СЭКП обкомунун бюрозу болгаш облкүүском шинчилээн.

Кыштаглар белеткели

Таңды районнуң «Совет Россия» колхозунда мал кыштагладыышкынынга белеткел организастыг чоруп турар. Колхозтуң 4 муң ажыг баш шээр малының 8 кыштагларының септелгези доозулган. Ам үш кыштагларның кажааларын тудуп турар.

Колхозтуң сураглыг хоойжузу эш М. Биче-оол бодунуң күүг-биле 7,5 тонна сигенни белеткен, кыштаг кажаларының көрженин хоорун, септелгезин дооскан. Ол ышкаш хойжулар Ч. Аралдың 10 тонна, Дапылдай 8 тонна сигенни боттарының күүг-биле белеткен алганнар. Хойжулар ам күскү одарларда хойлзрын семиртип турарлар.

Ч. МААДЫР-ООЛ.

Сигенни камнаар

Бии-Хем районнуң «Тиилелге» колхозу мал чемнери белеткээриниң планын ажыр күүсеткен. Ындыг-даа болза, сараттаан сигеннер камгалалда тургустунмаан. Калбак-Чыраада, Баян-Хемде болгаш Баян-Колда колхозчуларның хуузунда малы 22 сараат сигенниң дөзүн одура чиир чыгаан, чамдык сараттар ужар четкен.

Колхозчуларның хуузунда малдарын кадатка киирери, сараттаан сигеннерни дүрген кажаалазары шыңгыы негеттинин турар. Малын кадатка киирбейн турган, малынга сигенни үрегдеткен кижилерни аная эрттирип болбас.

В. САРЫГБАЙ.

Номчукчуларның бижип турары

Сүт-Хөл районнуң «Бора-Тайга» колхозунуң суггарыкчылары бо чылын элбеншилдиг дүжүттү өстүрүп алганнар. М. Кызыл-оол, О. Дамдын-оол 125 гектар кызыл-тасты, 15 гектар суланы ийи катап суггарган. Оларның суггарган шөлдериниң гектар бүрүзү ортумаа-биле 17—18 центнер дүжүттү берген.

С. ООРЖАК.

* * *

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчулары ниитиниң малынга бо чылын 33 муң центнер сиген белеткээр планын 33944 центнер кылдыр күүсеткен. Мал чеми белеткээр ажыл артельде үргүлчүлеп турар.

А. АДЫГБАЙ.

Чурттуң делгемнеринде

Татар АССР. Казанның элеваторунче республиканың колхозтарындан болгаш совхозтарындан чаа дүжүттүң тараалары үлүктел чок кээп турар.

Чурукта: тараалыг машиналарның элеваторже кээп турары.

Запорож область. «Запорожсталь» заводунда бүдүрүлгениң девискээрин ногаанчыдар талазы-биле үлүг кичээнгейни салып турар.

Чурукта: Заводтуң девискээринде.

ССРЭ-ниң эртемнер академиязының үлетпүр делгелгезиниң ажыттынганындан бээр үш ай дургузунда ийи чартык миллион ажыг кижи, ооң иштинде 20 муң хире даштыкы аалчылар павильонга чораан.

Чурукта: планеталар аразынга ужугар аппараттарның дүжүп эрттер станциязының моделинде.

Дуржулгалыг садыгжы Ольга Намсарайева

— Совет садыгның шугумунга ажылдаары ээн-не харыысалгалыг болгаш хүндүлүг хүлээлге. Садыг ажылынга ажылдаар кижи ол ажылга бодунуң ынакшылын, мергежилин, кызымаккай, бедик харыысалгалыг чоруун хүн бүрүде илередир, бодунуң кол хүлээлгези болур садып алыкчыларның хереглелдерин үлегерлиг хандырар, оларга даянып ажылдаар ужурлуг — деп, Эрзин райпозунуң төп магазининиң эргелекчизи Ольга Николаевна чугаалап турар.

Садыгжы эш Намсарайева садыг шугумунга ам он чыл ажыг ажылдап келген. Бо аразында дуржулгалыг садыгжы хереглел кооперациязының социалистиг өөрүүзүн аксеткилдиг кадагалап, совет садыгның культуразын улам бедидип, садып алыкчыларның янзы-бүрү хереглелдерин үлегерлиг хандырып турар.

Ольга Николаевна моон мурнунда Бурят АССР-ниң Бичурский районунга, Улан-Уде хоорайга садыглап, ында садып алыкчыларның хүндүткелин болгаш ынакшылын чаалап алган. Ол 1952 чылда бодунуң күзели-биле Тыва автономнуг обласка чуртап, ажылдаар дээш чедип келген.

Эш Намсарайеваның мурнунда ажылдап турган черинге мергежилдиг болгаш ак-сеткилдиг чоруун көргүскенин барымдаалаш Эрзин райпозунуң баштаар чери Эрзин суурда төп магазинге ажылдаарын аңаа сүмелээн. Ооң бээр ам алды чылдар эрткен. Бо аразында Ольга Николаевна чүгле район төвүнүң чурттакчыларының эвес, харын көдээ суурларда колхозчуларның бедик хүндүткелин чаалап алган, бараан саарылгазының планын ай бүрүзүнде ажыр күүседип келген.

Садыгның чүгле ийи ай хуусаалыг түр курузун дооскан боордан башка эш Намсарайева өөренип чорбаан-даа болза, садыг ажылынга ооң практиктиг дуржулгазы улуг.

— Массалар-биле ханы харылзааны тудуп, оларның хереглелдерин, негелделерин, саналдарын, хомудалдарын кичээнгейлиг өөренип келгеним мээң ажылымга дыка дузалаан. Массаларга даянып ажылдаар чорук садыгжы бүрүзүнүң чугула хүлээлгези. Магазинде бараан хөй-даа болза, чон чогум кандыг-кандыг бараанларны кайы үеде хереглеп турарыл деп айтырыг чаңгыс садыгжыга билдинмес. Ынчаңгаш, хереглекчилер кандыг бараанларны чугула хереглеп турарыл дээрзин садыгжы кижи эңдек ёзуби-биле боду сонуурган, айтырып, билип, ап, оларның негелдезин хандырар хүлээлгелиг—деп, эш Намсарайева чугаалап турар.

Бараан саарылгазының планын Ольга Николаевнаның үргүлчү ажыр күүседип турарының кол аргазы үдел дизе, масса-биле ооң сырый харылзаазында, оларның хереглелдерин бүрүн хандырар дээш ооң сагыш чованғыр кызымаккай чоруунда. Кооперацияның массалыг ажылын Ольга Николаевна садып алыкчыларның ортузунга идепкейлиг чорудун турар.

Мурнакчы садыгжы Намсарайева партияның ээлчег чок төөгүлүг XXI съездизинге төлептиг ужуражыр дээш бо чылдың бараан саарылгазының планын ноябрь айда хуусаа бетинде күүсеткеш, эңгээн каш муң рубльдиң барааннарын пландан дашкаар ажылчы чоннарга садыгларын хүлээнип алган, ам соруг киришкиннинг ажылдан турар.

К. САЛЫЫ,
«Шынның» корреспондентизи.

Теве кадарчызы Михаил Дөнчүн

Агар даанның кырынга үнүп келирге, Шара-Нуур була таваакта салып каан дег бо көстүп чыдар. Чайгы хүнге хөл мөңгүн суу дег кыланайнып, ында-мында хөлчүктер кыдында үнген хыргыштар ногаарарын чыткылаар. Кедезинде Ямаалак даа Шара-Нуурдан шала хойган чүве дег доора хыйыжа берген көстүп турар.

Бо бүгү бойгус чурумалы онза чараш көстүр. Ынчалза-даа Шара-Нуурнуң ол-бо талаларында чаптып оттаан кодан-кодан хойлардаа, Божалыг шазында бөлүк кара апарган чоруур кодан чылгылар, адактың сөөлүнде малчыннарның дөңгелчиктер дег ак-ак өглери—бо бүгү амыдыралдың чурумалы ооңдаа чараш.

Ол өглерниң аразында хып дээн аныяк эр Михаил Кумааевич Дөнчүнүң өө база турун турар. Ол—Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң теве кадарчызы кижи. Михаил ол ажылга ам 6 чылдар дургузунда ажылдап турар. Бо үениң иштинде ол 132 бодаганнарны төрээн колхозунга доруктуруп берген. Ол дээрге—бир кодан теве-дир. Михаил Дөнчүн чүгле бо чылын 33 бодаганнарны менди доруктуруп алган.

Теве кадарчызы кижиге бодаган доруктуруп алыры берге болгаш харыысалгалыг үе болур. Чаа төрүттүнген бодаганны бир хонук иштинде 6—7 катап эмзирер ужурлуг. Шак ындыг чымыштыг ажылга теве кадарчызы хөй үе-шакты чарыгдаар. Ынчалза-даа Михаил болгаш ооң кадайы Серен олар 160 ажыг тевени бөлүп кадарарынга, ооң ооллдаар үезинде барык-ла теве бүрүзүн хайгаарап, кадарар, а ооң сөөлүнде ону төрүдүп алыр үе-шакты тып ап турарлар.

Бо чылын олар колхозка 500 кг теве дүүн кыргып бээр планныг турган. А херек кырында олар бир теведен ортумаа-биле 6—7 кг дүүгү ап, ниитизи-биле 740 килограммны дужааганнар. Ол дээрге колхозка 50 ажыг муң рубльдиң арыг орулгазы болур.

Чайгы үеде тевелерниң семиртилгезин эки организастаанындан эрткен кызын агаар бойдустун берге байдалы-биле демисел чорударынга эш Дөнчүнүңүн кадарган тевелери улуг ажык-дузалыг болганын демдеглээри чугула. Кышкы үеде малчын бүрүзүнге бир азы ийи тевелерни быжыглаан турган. Олар кыштагларже мал чеми сөөрттүрүнге, далбыйлар тыртарынга улуг күш болганнар. Колхозтуң шээр малын хүр кыш ажырарынга оларның улуг дузалыг болганын малчыннар сеткил хайныышкынбиле чугаалап турарлар.

Дуржулгалыг кадарчы Михаил Дөнчүн ам келир чылын тевелериниң баш санын 200 чедирер дээш демисежип турар.

У. ЗРЕНДЕЙ, А. ТӨМҮР-ООЛ.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

РАЙОНО ОНУ КАНЧААР БОДАП ТУРАРЫЛ?

Тере-Хөл чүгле Каа-Хем районнуң эвес, областың ээн ырак черлериниң бирээзи. Ынчалзажок районовуң талазындан ынча чеди чыл школазының башкыларының дугайын уттуп турар. Ай төнерге районо эргелекчизинче школа директоору:

— Ало, ало! Башкыларның шалыңын чорудуп көрүңер—деп төнмес, батпас кылдыр телефоннаар, а эргелекчи Попов-даа аалап каар. Ынчалзажок шалың алза чогуур хонук хуусаа-даа эртер. Арай деп чорутканда ийи-үш хире башкыларны утупкаш, даңзыга киирбээн боор.

Ол чорук 1957 чылдан эгелээн. Бо талазы-биле эрткен чылын директор турган Громов хөй негелделерни кылып тургулаза-даа, байдал ам-даа өскерилбээн. Ынчангаш амгы үеде директор эш Доржу базала ындыг байдалга таваржып турар. Ынчаарга Каа-Хемниң эш Попов эргелекчилээн районозу ону канчаар көрүп турарыл?

С. Седип.

ЭМНЕЛГЕ САЛБЫРЫҢГА ДУЗА ХЕРЕК

Сүт-Хөл районнуң Ак-Даш суурда эмнелге салбырының ажылынга Бора-Тайгада эш Сергей даргалаан көдээ Совет багай дузалажып, ында ажылдап турар тускай эртемниг кадрларның амыдырал-чурталгазынче кичээнгей салбайн турар. Эмнелге салбырының бажыңы септеттинмээн болгаш печкалары үрелик, дериг херекседдер чедишпес. Ол ышкаш бөжудулга өрөлинге хереглээр эргежок чугула түүлдер база ховар.

Кыш чоокшулап келген. Ынчаарга амдыгаа чедир-ле эмнелге салбырын одаар ыяш-биле хандырбаан. Ынчангаш ооң ажылдакчылары ларыг кижилерге эм сыкырттыр шприц хайындырып алырда безин бергеден турарлар.

Ында ажылдап турар тускай эртемниглер шалының база чогуур өйүнде албас түүлдер бар. Ылаңгыя эмнелге салбырының эргелекчизи Л. Филимонова 7-8 айларның шалының үр үеде албаны аңаа тодаргай чижек болур. Бо дугайында көдээ Совет оларга деткимче көргүспейн турар. Бир мыңдыг таварылга болган: көдээ Советтиң секретары эш Доңнай-оол август 30-де эмнелге салбырының ажылдакчыларының шалының банкыдан үндүрүп алгаш, ооң-биле арага садып ижип, будагдап каапкаш, «Шалыңнар үнери алек бөөр ийин он» деп арагалап чорун турган.

Ак-Дашта эмнелге салбырынга ооң ажылдакчыларынга көдээ Советтиң талазындан хүн-бүрүнүң деткимче дузаламчызын көргүзери негеттинин турар.

О. Хемчик.

КИЧЭЭНГЕЙИН УЛГАТТЫРАР

Колхозтарда ажылдап турар кижи болгаш мал эмнелгелериниң салбырларының ажылының чедишкини—оларга көдээ Советтерниң, колхоз баштаар черлериниң деткимче дузаламчыны көргүскениндеи кол хамаржыр. Ындыг турбуже Чөөн-Хемчик районнуң Чыргакыда эш Бора-Көже даргалаан көдээ Совет болгаш «Коммунизмче орук» колхозтуң баштаар чери бо талазыбиле багай кичээнгей салып турар. Ооң ужурунда тускай эртемниг кадрларның ажылга үр болбас, солчур чоруу эвээш эвес болуп турар. 1951 чылдан бөөр маңза кижи эмнелгезиниң эргелекчилериндеи безин 7—8 хире кижи солушкан. Ылаңгыя сөөлгү чылларда безин эмнелге салбырының ажылындан Л. Турыгина, Серецмаа болгаш ооңдаа өске кижилер халашканнар.

Колхозта мал эмнээриниң 4 участоктары бар. Оларның чамдыктарының септелгелери үр үеде кылдынмаан, багай бажыңнарда турар. Оларга хамыктың мурнунда Чыраа-Бажының болгаш эш Барыңмаанның эргелекчилээни участоктар хамааржыр. Көдээ Совет болгаш колхоз баштаар чери тускай эртемниглерниң амыдыралынче кичээнгей салбайн турар. Зоотехник эштер: Мөңге, Шагжы оларны 3—4 чылдарда чурттаар бажын-биле хандырбаан.

С. Комбу.

ЧӨПТҮГ НЕГЕЛДЕ

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң № 2 хову бригадазының төвү—Алдыы-Шынаа суурда чунар бажың чок. Ынчаарга ол суурда 60 ажыг өрегелиг 500 ажыг кижи чурттап турар болгаш 43 өөреникчилиг эге школа база бар. Суурда көдээ интеллигенция болгаш колхозчулар Шагаан-Арыг хоорайның чунар бажыңынга барып чунуп турар.

Кажан Алдыы-Шынаага Мичурин аттыг колхоз турда, чунар бажың турган болгаш ол 1955 чылга чедир ажылдаан, чунар бажыңны септеззининден печказы үрели бөөрге Шагаан-Арыгның чурттакчызы Сат Комбу деп кижите 500 рубльге садыпкан. Ооң соонда ол колхоз Ленин аттыг колхозка каттышкан соонда, колхозчулар чаа чунар бажын тударын негээрге колхоз баштаар чери тудуп бээр бис деп аазап турун берген болгаш ам-даа түннел чок. Бо айтырыг талазы-биле колхоз даргазы Сюмбюр канчаар бодап турарыл? Кижи бодап көөрге Алдыы-Шынаа суурда колхозчуларның чунар бажың дугайында негелдези черле чөптүг.

Я. Ондар.

Колхозчуларның негелдезин хандырар

Сүт-Хөлдүң Киров аттыг болгаш «Ишкин» колхозтарының Үстүү-Ишкинде ажылдап, чурттан турар тараажыларынга концерт, кино көргүзер чугула ажылды райкүүскомнуң культура килдизи бо чылын организаставайн келген. Ол ышкаш ында бригадаларның кежигүннеринге лекцияны, илеткелдерни кылып бербээнинден бээр эңгээн үр үе эрткен.

Колхозчуларның культурлуг негелделерин хандырар айтырыгже үстүнде колхозтарның даргалары эштер Очур-оол, Найдың олар кичээнгейни улгандырып, тараажыларга кинону эккелдирип көргүзер дугайында айтырыгны райкүүскомнуң культура килдизиниң мурнунга тургузар ужурлуг.

Т. ДАВАА.

Үш чүкче көрнүрүмге ханада үш «Хүндүлүг бижиктерни» хоолгалааш, аскылап каан тур.

Кайызынга-даа чеде бергеш, номчуурумга, бызаңчы Моңгуш Чамзырайга СЭКП обкомундан болгаш облкүүскомдан аңгы-аңгы чылдарда тыпсып турган бижиктер болду.

Ол аразында столда аъш-чем делгеттине берген. Ийилээ чемненип олуруптувус.

— Печканы кым кылганыл, акым?—деп, кезек када үзүктели берген чугаланы мен үргүлчүледим.

— Бодум кылган мен.

— Ону база кылып билир-дир силер але?

— Чок дуңмам, мен ону эки билбес мен, а мону орус эш-өөрүңү бажыңнарының печкаларын хемчээп көрүп турган, кылып алган кижи мен.

— Ынчаарга амдыы кадай хлебти-даа быжырып турар кижи бо. Арай плита чок болган, кыжың сооксумаар-дыр. Ам мону эде кылыр дээш, чай черле тыппайн-дыр мен—дээш, аныак аяанче шай куда берди.

— Ургларыңар хөй бе?

— Бодувустуу үш ийин: бир ол, ийи кыс. Оглувус—тракторист, улуг уруувус—саничы, бичези—Туранда школада. Оон аңгы 5 уруг бар—дээш, хаада 5 бичии ургларны каттай тыртырып каан чурукче айыткаш, уламчылады:

— Акым, чазам урглары-дыр ийин. Боттары өлүгүлээн. Күжүрлер өскүс калгылаан, мында эккеп алган бис. Ам дөртү өөренин турар, а бирээзи ам-даа чаш чүве, амдыы кадайны эдере берген.

— Калайынар кай барганы ол?

— Хой агарлап турар.

Аяк-шай аразында чугаалашкан чүвевис ол-ла болган. Ооң аразында бир бора аттыг кижи соңга карааңга келгеш, ашакты база кый дей берген. Ашак аяан тургузун каапкаш, далажы кончуг үне халаан, келген кижи-биле бир-ле чүве дугайын дугуржуп чадан турган дег имнешкен-даа дег, холдарын карацнадып тур.

Чаасаан-даа артып калгаш, бажыңның хир чок ак хар дег чугайын, шил дег кылаңнаан шалазын, ону долгандыр эңме дикчок санаа четпес эт-херексели көрүп олурарымга, мээң сеткилимге чаңгыс-ла: моон артык канчаар чурттаар боор деп бодал киргилеп олурган.

Кижиниң чуртталгазын күш-ажыл каастаар дижири чөп. Ажылга ынак кижиниң амыдыралы безин чадаарда ооң олурар оран-савазы, ооң эт-херексели кезээде өскелерден дээре турар. Ооң херечизин бо өг-бүленің чурталгазы көргүзүп турар. Ол суурда болардан шыырак, болардан артык чурттап олурар кижилер бар-даа, чок-даа болгай-ла. Оларның дугайын маңаа суран-даа чыткаш канчаар боор. А бо бажыңның ээлериниң эки чурталгазын эскербейн барып болбас.

Ашак эргинни бурт-сарт арта базып кирип келди. Тургузун каан шайын тура-ла пактапкаш, аскын чоттунгулай-дыр. Бир-ле черже дажы берген хевирлиг, ынчаза-даа оозун ыыттавайн-дыр.

— Чаа мен-даа улуу-биле четирдим!—дээш турун келдим.

— Мындыг болбас ийикпе болгарын, чамдыкта кижиге орта чемдаа ижиртпес... Комбайн херексели дүрген эккел деп келди—дээш, демги-ле калбак бөргүн бажында каай тыртып алды...

Чорук чогуваанда, ам канчаар боор, дедир чоруур аңаар. Демги келген машинам, эвизи көрген, чоруваан болду, аңаа база-ла одурупкаш хаптым. А Тарлаг суурга баштайгы танымым, суурнуң ээ-не идепкейлиг тургузукчуларының бирээзи Моңгуш Бүдүтович Чамзырай биеэ хевээр-ле бызаңнап чыдып калды. Ону мен машинага олурупкаш, ол-ла келген оруувус-биле дедир бадын чыда көөрүмге демгиле черинде турупкан, база-ла бир чинге ыяш тудуп алган шыгааттыпган туру.

Кел чораан колхоз даргазы Мучаевке дужа бердим. Ооң-биле ындыг кончуг кылын эвес-даа болза, эңгээн таныш кижи мен. «ГАЗ-69» деп машинаже, ол мени эскербейн, кирип чыдырда, доктаздыпкан мен. Таныштар дужун келгенде, чеже-даа бачымнап чорза, черле ийи-үш сөстү солчур болгай. Бис ооң-биле чүгле таңкы солуштувус. Ол аразында мен аңаа ооң колхозунга чораанымны, чүге барганымны чугаалаш:

— Келген хереөм чогувады. Чаңгыс бызаңчы Чамзырай-биле танышып алдым, бажыңынга-даа кирдим. Дыка-ла шыырак чурттан турардыр—дидим.

— О-о! Ол дээрге чистиң колхозтуң кырында кижи болбазыкпа. Чүгле ол талазы-биле эвес, ажыл талазы-биле алдарыг, томаанныг, чөпшүл. А хамык-ла ужур—ажылгыр кижи-ле болгай. Чаңгыс сесбиле, ооң дугайында тоожу-даа бижип болур кижи боор ийин... Че, байырлыг. Чайым чогул хлеб херек, хлеб—дээш, кабинаазының эжиин хак кылдыр хаапкаш хапты. Мен база чаныш чоруптум.

С. СҮРҮҢ-ООЛ.

Бии-Хем,
Ленин аттыг колхоз.

ААЗААН СӨЗҮН ЭЭЛЭЭР ХЕРЕК

Кызыл хоорайда областың коммунал тудуг трези база бир улуг коллектив. Коллективте 400 чыгам ажылчыннар, албан-хаакчылар, инженер-техниктиг ажылдакчылар хаара туттунган. Олар хоорайда тудуг болгаш септелге участоктарында бригада, звено аайы-биле үстүп алган, улуг сорулгаларны боттандырып турарлар.

Коллектив хөй-даа, эвээш-даа кижилиг дижик, ооң баштаар чери удуртуп турары ажылдакчыларының идегелин бүзүредии-биле чедип алганда түс черде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедик болур. Сөөлгү үеде коммунал тудуг трезиниң начальнигги В. Зильберман ажылчыннарның негелде, билдириишкиннеринге хоозун аазаашкыннарны удаа дараа кылып, бар аргаларны чөптүг таарыштырарын ораладаштайн турар.

Маңаа тодаргай чижекти көргүзерге, ол организацияда даш-биле тудуг кылып ажылдап турар, үш чыл бурунгаар Совет армияның хүрээлениниң халашкан С. Халбы бажың дугайында аңаа чыл эгезинден бээр чаңгыс удаа эвес айтырыг тургулуп келген. Шынавыла оларның организациязы хоорайның коммунал килдизиниң бажыңнарын септеп, кылып турары-биле кады боттарының шугуму-биле бажыңнарны база хөй-биле кылыр. Оларның кайы бирээзинден бээр-дир деп бодааны-биле Зильберман аныяк ажылчынга: «бажыңнарны бодуң кылчып турар болгай сен, оларның кайы бирээзинден бээр бис» деп чаагай аазаашкынны каш удаа кылып келген.

Бо чылын тудугжулар бирээзинге-ле 4 аал ишти чурттаар 15 бажыңарны тудуп ажыглалга киирген. Халбы оларның кайызындандаа буруг калган. Аныяк ажылчын ийи чаш уруглуг болгаш таныш көрүштеринин бажыңынга сыңыштайн сөөлгү арганы хереглээш, коммунал тудуг трезиниң Найырал кудумчузунда чаа ажыглалга киргени № 222 ийи аал ишти чурттаар бажыңының бирээзинге барып чурттай берген.

Ону Зильберман билип каапкаш хоорай прокурорунче телефоннаан: «Найырал кудумчузунда № 222 бажыңче чөпшээрел чок кире берген, бистиң ажылдакчывыс Халбыны үндүрүп берип көрүңер, аңаа оон өске бажың бээр деп тур бис...»

Бажыңдан үндүр октадыр ажылчынга кажан, кааа, кандыг бажың бээрил дээрзин хоорай прокурору Соломатов тодаргай билип албайнда, болунуң эрге-дужаалын ажыглап алгаш бажыңдан үндүр октаар чөпшээрел бижээш, хоорайның шагдаа килдизинче чорудун берген.

Ол чөпшээрел ёзугаар хоорайның шагдаа килдизиниң начальниги Кочетковтуң дужаалы-биле барган шагдаа көрүп турда Зильберманның ол бажыңга ордер бергени Фунтиков, Халбының ийи чаш уруглуг кадайын сентябрь 13-те кээргел чогу-биле бажыңдан үндүр ойладып эгелээн. Оларның ийи хар чаа чедип турар уруунуң холунда ойнаарагыдан Фунтиков алгаш тырттарга ойнаарак ортузундан үстүп турда-ла чаш уруг-биле кады туткаш үндүр октапкан.

Бичиизи чүгле 8 ай четкен, эңгээдизи ооң биче даа чаш уруглардыг аныяк ие база катап улус бажыңынга сыңмарлажырындан дадагаллаш, көдөде төрелдериниче үнер ужурга таварышкан. Зильберманның камгалап, ордер бергени өңнүүнүң өг-бүлези уруглар чок, иези кадай-биле 3 улуг кижиден тургустунган, оларның кайызы-даа коммунал тудуг трезинде ажылдавайн турарлар.

Ол ышкаш ук тресте ажылдап турар И. Черкашин, Х. Ооң олар бажың дугайында баштаар черге чаңгыс удаа эвес айтырыгны тургускаш, Зильбермандан «бээр бис» дээн аазаашкыннарны каш катап алганнар.

Үстүнде ады үнген ажылчыннар, чижээ, Халбы, Черкашин бүдүрүлгениң мурнакчыларының одуруунга чоруп келгеннер. Бүдүрүлгеге эки ажылдааны дээш августа болган тудугжулар хүнүнге шаңнал бижиктер-биле болгаш өртектиг түүлдер-биле олар шаңнатканнар. Коммунал тудуг трезиниң начальниги Зильберман ажылчыннарның күш-ажылын үнелээш, оларның амыдырал чурталгазынче сагыш салбайн турары айыткан чижектерден тодаргай.

Тресте профэвилел организациязы (даргазы А. Сушков) ажылчыннарның амыдырал чурталгазын экижиринче углаган саналдарны трестиң баштаар черинге каш удаа тургузуп келген. Ынчалза-даа профэвилелиниң санал-өнаның Зильберман херекке албайн, ажылчыннарның амыдырал чурталгазының талазы-биле айтырыгларны чүгле бодунуң көргени-биле шинчилеп турар.

Ол тресте чартык үүс хире хереөженнер штукатура кылып, чүүк чүдүрүкчүлеп, даш салып, ямыбүрү ставоктарда болгаш контрада ажылдап турарлар. Ында партия эте организациязы (секретары А. Кобяков) хереөженнер ортузунга ажыл чорудар хереөженнер советин бөгүнге чедир организаставаан. СЭКП хоорай комитеди албан, бүдүрүлге черлериниң хереөженнер советтерин тургузуп келгеш, бо улуг организацияга ол советти тургузарыч саададып турары четпес.

Үстүнде аңы үнген организациялардың ажылын экижидер сорулганы салып турган, ажылчыннар ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирери хүнүнү айтырыы болуп турар. Трестиң начальниги Зильберманның массадан хоорлуп, бот тогунар чоруун көөр өйү келбээн деп бе?

С. МОНГУШ.

Кыдат Улус Республиканың тургустунганының тос чыл оюнуң байырлалы

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары болза: Национал байырлалдың алдары дээш чуртүн бүгү хоорайларынга чыскаалдар болган. Улетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның талазынга 1958 чылда Кыдаттың чедип алганы кайгамчык улуг чедишкиннерге чыскаалганнар байыр чедирип, Тайвань өөжүнүң районунда күштелип турар америк дайынзырак чөңгөлерге шиитпирлиг улурланыышкының медеглээннер.

Кыдаттың бүгү хоорайларынга миллион-миллион чыскаалганнарның ап чорааны хөй санныг диаграммаларга болгаш плакаттарга үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның талазынга улуг чедишкиннерни арткан үш айларда чедип алыр деп хүлээлгелер бижиттинген болгаш Тайваньны база эрик кавызының өртүлүктарын хостаар деп быжыг шиитпирлиг чорук илергейлеттинген.

«Тайваньны хостаар ужурлуг бис», «Цзиньмыньдаону болгаш Мацзудаону хостаар ужурлуг бис», «Америк агрессорлар, Тайваньдан үнүп чоруңар!», «Америк агрессорларны чылча шаварынга дуза чедирер дээш чуртка улам-на хөй канны болгаш тарааны бөөрин хүлээнип тур бис» деп лозунгулар чыскаалдарга чаңгыланып үнүп турган.

Тяньцзинге болган үс муң кижилиг чыскаалдың үезинде хоорайның металлургтары боттарының хүлээлгезин күүседип, бо чылын чуртка 500 муң тонна канны бөөр деп шиитпирлиг чоруун медеглээннер.

Гуанчоуга болган чыскаалга киришкен 100 муң кижиниң аразынга улустуң чепсектиг 70 муң ополченнери чораан. Олар Улустуң хосталга армиязының офицерлериниң болгаш солдаттарының соо-биле хоорайның кудумчуларын таварты эрткен. Улустуң ополченнериниң чыскаалы «кызымаккай ажылдывышаан, фронтуга кандыг-даа үеде кириптеринге белеткенир бис» деп лозунгунуң адаа-биле эрткен.

Харбинге, Цзинанга, Ханчоуга, Чженчжоуга, Урумчиге, Чэндуге болгаш Кыдаттың өске-даа хөй-хөй хоорайларынга байырлыг хуралдар болгаш чыскаалдар база болган.

КУР-нуң күрүне Чөвүлелиниң премьери Чжоу Энь-лайның Тайвань өөштүн районунда байдалдың дугайында медеглелин деткип, Пекиниң он-он муң чурттакчылары массалыг митинг болгаш чыскаалдар чоруткулаан. Митингиниң киржикчилери АКШ-тың боо-чепсектиг өнчүк-чөңгээзинге удур шиитпирлиг удурланыышкынны кылган.

Чурукта: Кыдаттың Улустун-хосталга Армиязының дайынчыларының кыйгырыглар салып турары.

КУР-нуң чазааның чээрбиги шынгыы сагындырыы

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчытканын өзугаар алырга, октябрь 2-де дөрт америк шериг корабльдери Кыдаттың девискээр сугларынче Фуцзянь можунуң Сямынь районунга шургүп киирип келген болгаш ийи америк хыдыкчы самолеттар КУР-нуң агаар делгеминче ол-ла районнуң кырынга шургүп киирип келген.

Американың Каттышкан Штаттарының ол дайынзырак чөңгээзи-биле холбаштыр КУР-нуң чазаа чээрбиги шыңгыы сагындырыгны кылып турарын медеглээр кылдыр КУР-нуң даштыкы херектер министерствозунуң төлөлекчизи төлөлеттирген.

ККНО-нуң Кол Ассамблеязының XIII сессиязы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кол Ассамблеяда политиктиг ниити чугаалажылга үргүлчүлевишаан. Югославияның, Кубаның, Боливияның болгаш Перунуң төлөлери октябрь 2-ниң эртенги хуралынга санал бергеннер.

ЮФУР-нуң даштыкы херектер талазы-биле күрүне секретары Коча Попович Ыраккы Чөөн чүкте байдалга хамаарыштыр Тайвань болгаш Тайвань өөжүнүң өртүлүктары Кыдат девискээрниң кезин болуп турар болгаш анда-кым-даа чигзинип болбас деп медеглээн. Ол районда байдалдың чидигленишкини кол нургулайында Каттышкан Нациялар Организациязында дүрүм өзугаар олудун ээлеп алыр чорукту КУР-га амдыгаа чедир бербейн гуررындан болдунган кылдыр санап турар бис деп ол чугаалаан. Ыраккы Чөөн чүкте кризис чугаалажыышкыныарның аргазы-биле шиитпирлеттинген турар деп идегелди ол илергейлээн.

Чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле чамдык хемчеглерни, чижээлээрге, шериг чарыгдалдарын кызырар болгаш ядролуг шенеделерни соксадыр талазы-биле хемчеглерни оон төлөлеп, деткип апаар деп К. Попович медеглээн.

Кол Ассамблеяның мооң мурнундагы-даа сессияларынга ышкаш, Кубаның төлөзи Совет Эвилелиниң. Кыдат Улус Республиканы болгаш социалистиг өске-даа чурттарны чүдек-бүжар нүгүлдеп турган. Батистаның хан төгүчү диктатуразының ол төлөлекчизи коммунизмге удур халдаашкынны кылырынче «барын талакы делегей» дижир чүвени кыйгырган.

Боливияның төлөзи Латин Американың Каттышкан Штаттарның экономика талазы-биле күлданып алыр чоруун чаап-чажырар дээш, оон чуртунга Совет Эвилелиниң... талазындан «экономиктиг аргессия» кыжаныш турар аянныг кылдыр бадыткап турган.

Перунуң төлөзи девискээр сугларының зоназын калбартыр дугайында айтырыгны шиитпирлээринин эргежок чугулазын демдеглээн. Чаагай байдалы далай продуктуларындан дыка улуг чергелиг хамаарыжып турар Перу ышкаш ындыг чурттарга үш миль зона мырынай таарышпас деп ол чугаалаан.

Ливандан болгаш Иорданиядан америк база англи шериглерни дүрген үндүрериниң эргежок чугулазының дугайында айтырыгның талазы-биле Кол Ассамблеяның үндүсү хуралынга совет төлөлериниң баштыңы, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко чүве чугаалаан. Делегейниң амгы үеде тургустунган байдалы улуг дүшүүрүүг-биле болгаш кижи төрелгетинин хыдыкчы атомнуг дайынның халавынче кирер тыртта бөөр аргалыг, улуг дайын частыышкынының айыылы болуп чаап чогу-биле ылгалын турар деп чүвени демдеглээн, ССРЭ-ниң төлөлериниң баштыңы Ливандан болгаш Иорданиядан америк база англи шериглерни үндүрер дугайында Кол Ассамблеяның тускай онза сессиязының салган сорулгазы шиитпирлеттинмээнин демдеглээн. Шериглерни ам үндүрер дээн деп чүвени дүргандыр калбак шуугаазын көдүрүлген турбуже, америк болгаш англи шериглер ол чурттарда ам-даа турбушаан ышкажыл. Ол үүг дээрге Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктүң районунда Ливанга база Иорданиягa удур АКШ-тың болгаш Англияның агрессиязы-биле холбаштыр тайбыңга хоралыг кылдыр гыптын келген айыыл канчаргада чайлаттынмаан деэни ол-дур. ККНО-нуң чиңгине секретарының бо айтырыгның талазы-биле илеткели бот-оожургал кылырының кандыгдаа барымдаа чогунуң дугайын херечилеп турар, чүге дээрге АКШ-биле Англия Кол Ассамблеяның резолюциязының оларга онаан турары боттарының хүлээлгелерин күүсеттээннер-дир.

Янзы-бүрү кажарлаашкыныар-биле боттарының шериглерин үндүрерин узамдыктырып, Ливанның болгаш Иорданияның иштики херектерин каржы болгаш ыят чок холгаарлап турар АКШ-тың болгаш Англияның оптуг арганарын А. А. Громыко сойгалап илереткен. Боттарының халдакчы политиказын база боттарының ажылап турары узамдыктырып саададыр дээр тактиказын агартыр дээр саалдажыышкынныарына АКШ-тың болгаш Англияның көдүрүп турар чылдактарының мугулайын ол көргүскен.

Ливандан болгаш Иорданиядан америк база англи шериглерни дүрген үндүрериниң сорулгазын күүседир чорукту узамдыктырар дээн дендии удурланышкак болуп турарын айытказ, бо айтырыгның талазы-биле АКШ-тың болгаш Англияның туруш-бодалы шериглерни үндүрер дугайында айтырыгны, ындыг болганда Чоокку Чөөн чүктө англи-америк агрессияның үржүктарыңа чайладыр дугайында айтырыгны сессияның хүн чурумунга тускай айтырыг кылдыр киирген турарын негээриниң долу барымдаазын берип турар-дыр деп А. А. Громыко медеглээн.

Аргентинаның нефть байлактарын камгалаар дээш Бузнос-Айреске болган митинг

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Национал нефть байлактарын камгалаар дээш аргентин улустуң демиселинге турасказаткан митинг «Пласа онсе» шөлге болган. Каш-каш он муң кижи митингиге киришкен. Митингиге көдүрүлгеп кол-кол лозунгулар мындыг болган: «Күрүнеиниң ЯПФ дээр нефть компаниязы делгерезин!», «Американнар, ЯПФ-тан үнүп чоруңар!», «Стандард ойлдан» ЯПФ-ты камгалаар бис!».

Аргентинаның университет федерациязының даргазы Омар Патти митингиге чүве чугаалаан турган, мынча деп медеглээн: «Бистиң нефть байлактарывыска концессиялар тыпсырын соксадырын негеп турар бис. Аргентинаның экономиказынга болган бот эргезинге каржа таварыштырыгы дет кереэлерге чазак кажан-даа ат салбазын негеп турар бис».

Оон соонда нефтичилериниң профэвилелиниң чиңгине секретары М. Альварадо санал бергеш, Аргентинаның ажылчы чоннары чуртка нефть тывыжын көвүдериниң эргежок чугулазының принципин камгалавышаан, ол көвүдедишкинни чуруттуң хамаарышпас чоруунуң болгаш оон бот эргелиниң күсели-биле болдурбазын негеп турар дээрзин онзалап демдеглээн.

Социалистиг партииниң улуттуг чузу Альфредо Паласиос даштыкы компаниялар-биле аргентин чазактын ат салганы нефть дугуржулгаларын болгаш кереэлерин шыңгыы шугумчүлээн. Чуруттуң национал эрге-ажыктарын хандырыгы дет ындыг политиканы чорударын республиканың президентизинден оратор негээн.

Чуруттуң нефть байлактарын национализастаарын болгаш даштыкы, чижээ, америк монополиялардан Аргентинаның нефть бүдүргелерин камгалаарын митингиге санал бергеш бүгү кижилер негеп турган.

Франция полицейжи өзу-чурум тургустунуп турар

ПАРИЖ. (СЭТА). Министрлер чөвүлели референдум соонда октябрь 2-де бир-ле дугаарында чыылган, «дерзиилээшкин» дижир чүвеге улур демиселге полицейжи хемчеглерни күштелдирерин көрүп турар болганы-биле ол хемчеглерниң тускай чарлаттынган сорулгазы болза, метрополияда алжир патриоттарның демиселин базары болгаш алжир улустуң национал хосталгалыг демиселин кандыг-даа деткиир чорукту базары болур. Алжир патриоттуг организацияларга материалдыг дуза көргүскен деп сезиглендирген кижилерге полицейжи хайгаралды тургузар төлөде, иштики херектер министри ам кончуг калбак эргелерни ап турар. Кежигүннерин юстиция министри болгаш иштики херектер министри томуйлаар тускай комиссияны тургузарын, ол комиссия үеүнде айытынган хемчеглерни боттандырар чорукту контрольдаарын декрет көрүп турар.

Алжирде тура-халыышкынныарга дуза көргүзер сорулга-биле... «кем-буруу» кылган кижилерни шериг шүүгүлериниң судтарынга дамчыдып бөөрин министрлер чөвүлели база шиитпирлээн. Чепсек кадагалап чорууру илереттинген кижилерге удур онза хемчеглер база кирдүнген.

Мынчангаш, чазак болза бодунуң онза эргелерин бирги эдлчеге полицейжи хемчеглерни күштелдирериге болгаш парламентиге ам бөлүр соңгуддалар-биле холбаштыр оон эрге-ажыктарынга таарышкан соңгулда системазын белеткээринге ажылган турар.

Генерал Пауэрниң чажыт дужаалы

БЕРЛИН. (СЭТА). Атомнуг болгаш водородтуг бомбаларлыг самолеттарны Каттышкан Штаттарның девискээриниң кырынга ужударын амгы үеде америк ужудукчуларга хоругдаан деп Бонидан дыңнадыында «Нейес Дейчланд» солун айтып турар. Солуннуң демиселинче турарын өзугаар алырга, амгы үеде Кайзерслаутерден ырак эвесте албан эрттирип турар америк ужудукчу бо дугайын дыңнаткан. Мурнунда ол америк ужудукчу Берксдельдиң (Луизианың) шериг-агаар базазынга албан эрттирип турган.

АКШ-тың стратегтиг шериг-агаар күштериниң командылакчызы генерал Томас Пауэр тускай дужаал үндүрген, болуна атомнуг болгаш водородтуг бомбалар чүктээн бомбардировщиктер АКШ-тың девискээриниң кырынга бо дужаал өзугаар ужуп болбас деп ол медеглээн. Ол ужудуушкуннарны бо чылдың майдан бөөр хоругдаан. Европаның болгаш Африканың кырынга атомнуг бомбаларлыг ужудуушкуннарны кылыр сорулгалыг, АКШ-тың турар самолеттар боттарының бомба чүгүн чүгле АКШ-тың девискээринден дашкаар турар базалардан ап турөр. Олар ээп чанарда, ол бомбаларын демги базаларынга дүжүрер ужурлуг болгаш чүгле оон соонда америк девискээриниң кырынга ужудуушкун кылып болур.

Генерал Пауэрниң бо дужаалы чажыт байдалда турар деп «Нейес Дейчланд» солун демдеглээн, чүге дээрге Каттышкан Штаттар атомнуг бомбалар чүктээн самолеттарның ужудуушкуннарын Барыын Европага соксадырын болзавайн турар болганда оны аңаа чарлаптары Каттышкан Штаттарга таарымча чок айыылзыныышкынарны болдура берип болур.

Ливан реакцияның чөңгээзи

БЕЙРУТ. (СЭТА). Фалангистерниң чепсектиг дээрбечилери октябрь 2-ниң эртенинден эгелээш Бейрутка чөңгээзин дагын чоруда берген. Фалангистер найыслалдың ажылышчы кезээн эртен эрте боолап эгелээн. Ливан армияның кезектери харыы от ажыткан, аткылажыышкын каш-даа шактар үргүлчүлээн.

Чазак шериглери фалангистерниң оңгуланы берген турганы Бейруттуң христиан районун бүзөлей берген болгаш оларның тутканы бүгү-ле мооңдактарны болгаш баррикаларны үреглээн.

Бейруттуң барыын талакы районнарында байдал хуниуң-не экижип бар чылар.

Ында медеглеп турарын өзугаар алырга, АКШ болунуң эжелел шериглериниң Ливанда турарын ажыглап алгаш, ливан реакцияның туружун быыжыгларын чүүл-бүрү арга-биле орадлажып турар.

КИНО

„Кайы-даа эжик болза сокта“

Бичии уругларны кижизидериниң айтырыы үе-дүптен бөөр-ле кижи торелгетенин дүвүредип чораан. Ынчалза-даа бистиң үевисте ышкаш, кажан бистиң чуртувуска мурнунда тургулаан бүгү ниитилелдерден шүүт ылгалдыг ниитилелди—коммунистиг ниитилелди тургузуп турарывыстың үезинде ышкаш ол айтырыг кажан-даа ындыг чугула боор турбаан. Октябрьның хүннеринде эгези салдынган ол чугула херекти ырак эвес келир үеде уламчылаар аас-кежик ылап-ла ол аныяк салгакчыларга таваржып турар.

«Бистиң бажыңарывыстың соңгалар баарында сагыш-амыр ойнап, маңнажып турган оолдар болгаш кыстар келир үеде кандыг кижилер болур ирги?»—деп бодал ада-ие бүрүзүн дүвүредип турар.

М. Горький аттыг Москва киностудиязының бүдүргени «Кайы-даа эжик болза сокта» деп уранчечен фильмни көрүп турда бо бодалдар база катап кижиниң бодалынга улам чаа күш-биле кирип келир.

Боттарының амыдырал-чуртталгазының элээн дүвүрээзиниң үезинде болук элээди уруглар бистиң мурнувуска коотүп эртер. Оларның мурнунда ам мындыг шилилге турып турар: бир болза, шынчы ак-сеткилдиг күш-ажыл кылып, ниитилелге ажыктыг кижилер болур, күш-ажылчы өг-бүлеже каттыжып кирер, а бир болза, белен амыдыралды сурамышаан, бодунуң амыдырал-чуртталгазын үреп, бужартадыр, бодун ниитилелге удурландыр тургузар. Оларга шын орукту айтып дузалаары—хөй-ниитиниң сорулгазы болур. Ол сорулганың канчаар күүсеттинип турарын бо фильм көргүзүп турар.

...Кинотеатрже кирер эжик аксында чыылган чоннуң хөйү аажок. Кино көөрүн күүзээн мөөнешкен кижилериниң аразы-биле билеттиг кижилер арай боорда эртип турар.

— Артык билет бар бе?—деп чаны-биле эртип чыткан бичии оолдан бир аныяк кижи айтыар.

— Тыпты бөөр оң—деп, оол харылаш, ооңум немеп чугаалаар: —Он беш эш...

Шагдаа чериниң уруглар өрөэлиниң эргелекчизи капитан Сушков (артист А. Граве) ол туттурган оолбиле чугаалашкаш, Андрей (оон ролюнда 12 харлыг школачы Володя Еронин) өскүс оол деп билип алган. Оон иезин өлүп калган. Адазы огбүлезин катташ чоруй барган. Бичии Андрей угбазы-биле кады арткан. Оларның амыдырал-чуртталгазы берге...

Капитан Сушковтуң Андрей-биле ийиги ужуражылгазы кижиги орай кежээ апарганда хем эрининге болган. Чада кырында часкаанзырай берген олурган бичии оолдуң мунгаргай дүрзү-хевири оон кичээнгейин олче угландырыпкан. Бичии оолдуң карактарында чажыртынган хомудалды болгаш сагыш-сеткилдиг мунгаралын Сушков эскерип билип каар.

Чүү болганы ол? Оон чылдагаанны чүл? Ол дугайын капитан Сушков бодап турар.

Бир херим иштинге Андрей-биле кады Геннадий Краснушкин (артист В. Подвиг) чурттап турар. Генка 17 харлыг. Оон бажын дыраап алганы Радж Капур-биле («Бродяга» деп кинонуң маадыры) кончуг дөмей, ынчангаш ону оолдар «тованчы» деп адап алганнар. Геннадийниң аваазы ырак чоруур поездиниң удекчизинде ажылдап турар. Генка ур-ур үелерде хайгаарал чок часкаан артып турган. Ынчангаш Генка часкаан артып калганы-биле өөренири сагай. кичээл кылбас, кичээл үзер, а оон школазын шуут кагган. Геннадий хуну бадыр-ла бодунуң өөнүктери—Димка болгаш Нос-биле кады кудумчулар кезип, билеттер садыглап чоруур турган.

Оларның ол кампаниязыныче таварыла болуп бичии Андрей база кире берген. Ынчангаш Андрей оларның аңаа берген даалгаларын күүсеп, олар-биле кады билеттер садыглап чоруп турган.

Геннадийниң бажынына бир өрөэл хөлезилеп алгаш чурттап турган чодгачы Михаил Прохоров-биле (артист М. Ульянов) найырал солдарны кем-херек үүлгедир чорукка чедиргеп. Прохоров чаштынып, дезип чоруур оор, кемниг-херек үүлгедикчизи, чиик, сагыш-амыр, белен чуртталга дугайында чугаалары-биле ол бичии солдарны амыдыралдан чарлыктырып, оларны будуулдуруп, кем-херек үүлгедир орукче бүдүү күүсеп турган.

Прохоров оларның «өөнүү» апарган. Оон ол чугаалары бичии солдарны хандыжыткан. Ынчангаш Прохоров Генканы болгаш оон эштерин бодунуң холунга чоорту, дужаа киирип алган. Ол арагалаарынга, көөрлээринге оларны өөредип алган. Прохоров оларга үргүлчү-ле чөлгге акша берип турар, адак соонда, орезин төлөөрин олардан негеп эгелээн: бажынар сорлаарынга киржирин албадап турган.

«Ыыттавас» боон сөс бергеш, алганы үс акшазы бичии Андрейге өөрүшку болбаан. Ындыг «шалыдны» угбазынга бөөриндан ол дилинмээн болгаш хемче октапкан. Ол сактыышкыныг кежээде капитан Сушковтун аңаа ужуражы бергеин ол.

Генканың сагыш-сеткилинде базала берге боор турган. Ол өскерлип, арын шилгедек апарган. Ол аныяк оолдуң дүвүрээзиниг, холуйту көрген карактарында бир-ле кара холлге бар апарган.

Бодүүн сеткилдиг Михаил херек үүлгедикчизи дээрзин Генка канчаадаа бодаваайн чораан. Ам чүүү канчаарыл? Ол бужар-бак чоруктан ам Генка канчап уштунарыл?

Ол айтырыг капитан Сушковту база-ла ханызы-биле дүвүреткен. Краснушкинни ол шагдаа бөөр үргүлчү харагалап турган. Өске коллективке баргаш Геннадий өзулут кижи болуп эттине бөөр деп чүвеге Сушков бүзүрөп чораан. Езулут хостуг амыдырал Прохоровтуң чугаалап турары амыдыралга кэнгус домейлешпес дээрзин боду медереп билир кылдыр аңаа дузалаары чугула турган. Езулут хостуг амыдырал дээрге кижилериниң шынчы база ак-сеткилдиг кижи болуп амыдырап-чурттаары болур. Ол солдарның боттарының аас-кежин дээш, оларны шын орукче углап башкарар дээш демиселге капитан Сушковка улуг күүженишкин болгаш шыламыккай чорук негеттинип турган. Ол чаагай демиселге чедимче чок байдалдар хөй удаа таварышкылаан, ынчалзадаа Сушков бодунуң сорулгазын чедип алган.

Сушков Геннадийни тудугга ажылдаары-биле чорудуптар. Чаа коллективке Геннадий эттинип өскерлиттен. Геннадий маңаа баштайгы шалыныңн—күш-ажылчы ак-сеткил-биле ажылдап алганы акшазын алган. Ол аңаа улуг өөрүшку болган. Михаил-биле харылзаазын Гена шуут сокстаган.

Оон бодун хайгаарап турарын Прохоров билип каан. Ынчангаш ол чаштынып, дезерин орадлажын өгелээр. Генка ону билип кааш, капитан Сушковка дыңнадыры-биле далажып чоруп каар. Аңаа баарга Сушков ажылдаар чериндe чок болган болгаш ооруу боду тудар деп Генка шиитпирлеп алыр.

Прохоров-биле сегиржип алышкын үезинде Генка аар балыгланы берген. Ынчалза-даа демги кемниг-херек үүлгедикчизи дезип шыдаан. Генканы ол өөрүп-ле берген. Прохоров хостап чораан капитан Сушков ол өйде чеде хонуп келир... Прохоров орта туттурган. Капитан Сушков өзулут-ла ак-сеткилдиг эки кижи-дир деп бичии Андрей база-ла адак соонда билип каан. Оларны Москва-хем эрининге ужуражышкыны онзагай костур.

Час дужуп келген. Хүнге чайынканган кудумчулар-биле бодунуң чаа өөнүктеринче Геннадий улуг өөрүшку-биле далажып бар чоруур. Оон мурнунда чаа-чаа канчаар-даа аажок улуг бажынар коступ турар. Бо тудуушкында оон ак-сеткилдиг күш-ажылының улуг-хуузу бар болганына ол өөрүп чоруур.

Бо кинону аныяк артистер болгаш кинематографияның аныяк коллективи кылып үндүрген.

А. ЧЫЛБАК-ООЛ.

Ирак Республикага аграр реформазының хоойлузу

БАГДАД. (СЭТА). Ирак Республикага аграр реформазының дугайында ирак чазактың хүлээп алганы хоойлуну ында чарлаан.

Хоойлу болза чер өнчүзүнүң тавында хемчээлин доктаадып, черлерни хуваарының үеинде черниң нургулайын биче арендаторларга болгаш хөлечиктерге бөөрин, а ол ышкаш өг-бүлезин болгаш өнчүлүг байдалын барымдаалап көөрүп көрүп турар. Тараачыннар боттарының алган чериниң өртээн 20 чылдарның дургузында төлөөр болур.

Аграр реформазын чорудары-биле премьер-министр баштаан чазак комиссиязын тургузуп турар.

Аграр реформазын чорудар дугайында дыңнадыгны кылбышаан, премьер-министр Абдель Керим Касем аграр реформазы болза, социал реформаларның оруунда чугула базым болуп турар болгаш эрги өзучурумнуң үржүү болуп турар чединмес, бүдүүлүк чорукту болгаш аарыгларны чок кылырда ирак улуска дузалаар деп медеглээн.

Империалистерниң эрге-ажыктарынга таарыштыр хөделип келген феодалдарның экономиктиг туруштарын болгаш политиктиг саълларын аграр реформазы чок кылыр деп көдээ ажыл-агый министри Рашид эль-Хадж Махмуд «Аль-Джумхурия» солуннуң корреспондентизинге медеглээн. Тараачыннарның амыдыралының деңнели бедиири-биле кады аграр реформазы көдээ ажыл-агый продукциязын көвүдедирин болгаш чурттуң экономиказын быжыглаарын хандырар деп министр онзалап демдеглээн.

Гвинея—Африканың хамаарышпас күрүнези

ПАРИЖ. (СЭТА). Африкада хамаарышпас чаа күрүне—Гвинея төрүттүнген. Францияның чаа конституциязының дугайында айтырыгның талазы-биле референдум үезинде амгы үеге чедир Францияның «далай ындының девискээри» кылдыр санадын чораан Гвинеяның чону де Голльдуң чазаның саналданы конституция төлевилелин хүлээвейн баргаш хамаарышпас күрүне догуниашкының чедип алыр деп болунуң шиитпирлиг чоруун көргүскен.

Гвинеяның кол байлактарының бирээзи бокситтерниң албек хөй чыдар черлери болуп турар. Ынчалзажок бүгү-ле казып тывар болгаш сайзырады ажылдап кылыр үлетпүр даштыкы, хамыктың мурнунда француз монополияларның холунда турар.

Парлалга дыңнадыгларын өзугаар алырга, Гвинеяның чазак чөвүлелиниң даргазы Секу Туре девискээр ассамблеязының хуралынга чүве чугаалаан турган, мынча деп медеглээн: «Хамаарышпас чорукту оон соонда болур бүгү-ле үржүктарыбиле кады хүлээп ап турар бис. Бистерге чээлилерни соксадыры-биле, француз казайлы чурумун күш чок болдурары-биле болгаш өске-даа ол янзылыг үүлдер-биле чепшээрежин турар бис. Чурт бистин болуп турар болганда, ону француз администрацияга бодаарга, оорган ону дээре башкарар бис».

Конакриге (Гвинеяның найыслалынга) болган парлалга конференциязынга Секу Туре демократтыг конституцияны ажылдап кылырыбиле Гвинеяның девискээр ассамблеязы октябрь 2-де чыглыр деп дыңнаткан. «Ол үүл дээрге эргечагырга улустуң аразындан үнер, ону улус ажыглаар болгаш бо сестүн республиканчы утказы-биле алырга депшилгелиг шынар-бүдүштүг болур дээни ол» деп Секу Туре медеглээн.

Француз чазак Гвинеяның хамаарышпас чоруун албан өзузубиле амдыызында хүлээп көрбөөн.

Техниканы камнолгалыг ажыглаар

Сүт-Хөл районда «Бора-Тайга» көдээ ажыл-агый артелиниң автомашиналарынга гаражты 1955 чылда-ла тудар дугайында шиитпирин колхоз баштаар чери шиитпирлээн. Ындыг болза-даа, чаа гаражтың фундаментизин салгаш, ол-ла чылын соксаан.

Автомашиналарны кадагалаар, септээр гараж чок болган ужурунда артельдиң автомашиналары ылаңгыя кышкы үеде үрелип, оларның чугула кезектери читкилеп турар. Ам колхоотуң автомашиналары 9 четкен.

М. ЧАРТАК-ХУНА.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДАН

деп кинону көрүнер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, политика информация киллизиниң 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал киллизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киллистериниң 3—68, чагаа киллизиниң база бухгалтериянның 3—65.

ТС—01078. Культура эргелелиниң типографиязы.